Lancering Handreiking Groen Blauwe Dooradering 2.0

5 februari 2026

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Welkom

Ronald Hiel | Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Programma

- **13.30 uur| Opening** | Ronald Hiel | Dagvoorzitter
- **Context van de handreiking** |Corine de Zeeuw | Ministerie VRO & Margot Huurdeman | Ministerie LVVN
- **Inhoud en geleerde lessen van de handreiking** |Arjen Venema | Strootman Landschapsarchitecten

Pauze (14:35 – 15 min)

- **Inspirerende praktijkvoorbeelden** | Twee organisaties delen hun aanpak, successen en geleerde lessen. Presentaties van provincie Overijssel en BoerenNatuur Veluwe.
- **Interviews 'uit de praktijk'** |Onder leiding van Ronald Hiel gaan vertegenwoordigers van organisaties die werken in de geest van de handreiking met elkaar in gesprek. Deelnemende organisaties:
  - Hoogheemraadschap van Rijnland
  - Landschappen NL
  - ASR: Biodiversity Boosters
- **Cultuurshot**
- **16.05 uur | Afsluiting programma & start borrel**

Context van de handreiking

Corine de Zeeuw - Ministerie VRO

Margot Huurdeman - Ministerie LVVN

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Rijksoverheid

Groenblauwe dooradering

5 februari 2026

Opgaven in context

- **Samenhangende opgaven** voor water, klimaat, natuur en biodiversiteit
- Ruimtelijke ontwikkeling met **kwaliteit**, landschapsinclusief
- Van beleid naar uitvoering: focus op **toepasbaarheid**

Handelingsperspectief voor gebieden

- **Goede voorbeelden** laten zien: op weg helpen en inspireren
- Met respect en aandacht voor **lopende gebiedsprocessen,** geen blauwdruk
- Als Rijk ook het goede voorbeeld geven: bijvoorbeeld **met inzet van gronden**

Inhoud en geleerde lessen van de handreiking

Arjen Venema | Strootman Landschapsarchitecten

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Lancering handreiking Groenblauwe dooradering 2.0

Stappenplan, kennisbank en praktijklessen voor een rijker landschap

Februari 2026

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

MOOI NL

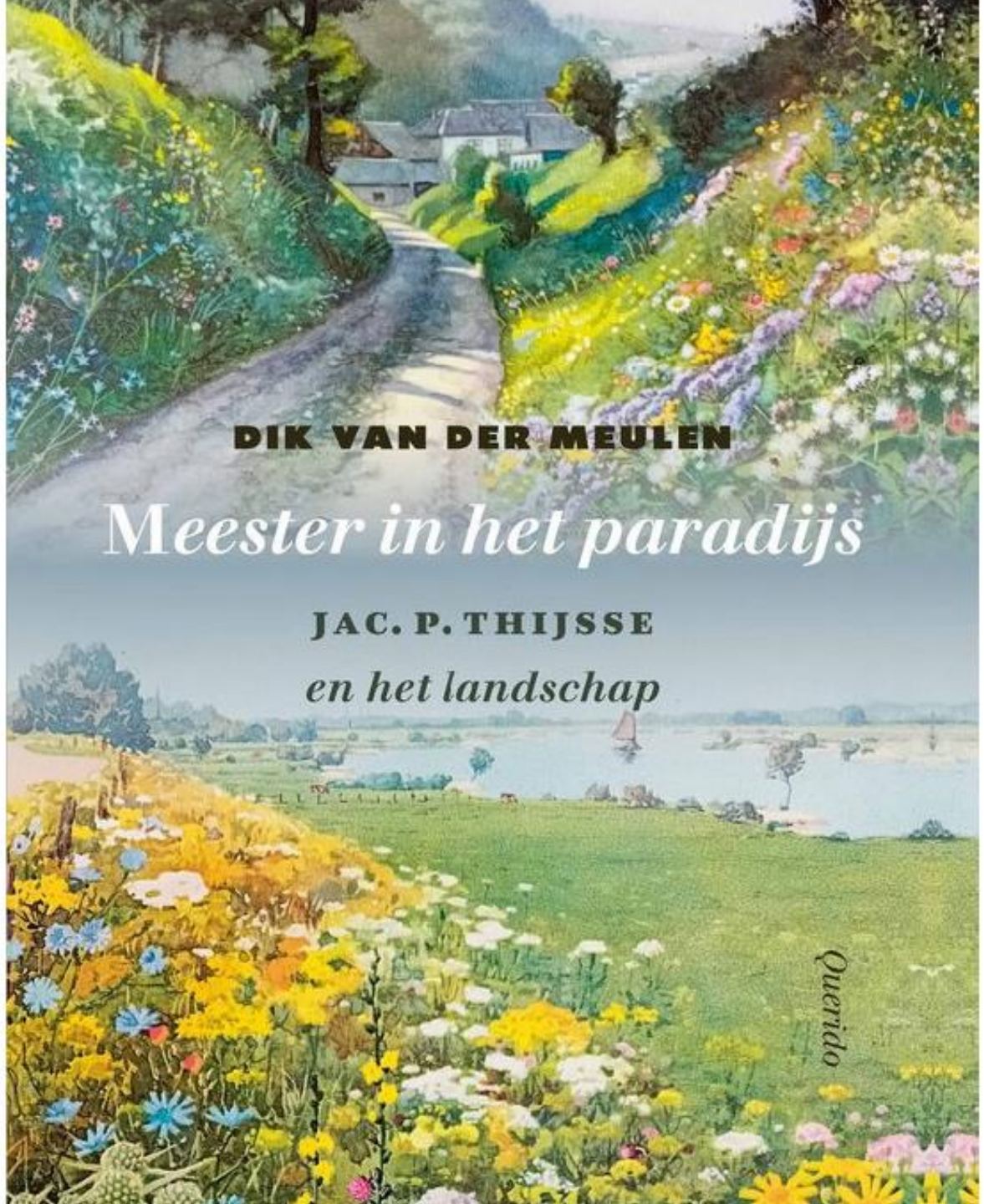
DIK VAN DER MEULEN
Meester in het paradijs
JAC. P. THIJSSE
en het landschap
Querido

M.A. Koekkoek

De ‘Grote Goor’* tussen Lunteren en Ede.....

*‘Goor’: toponiem voor moeras/drassige grond

Wij werken als bureau aan allerlei plannen voor een rijk boerenland, met volop groenblauwe dooradering

Maasheggen (Maasterrassen)

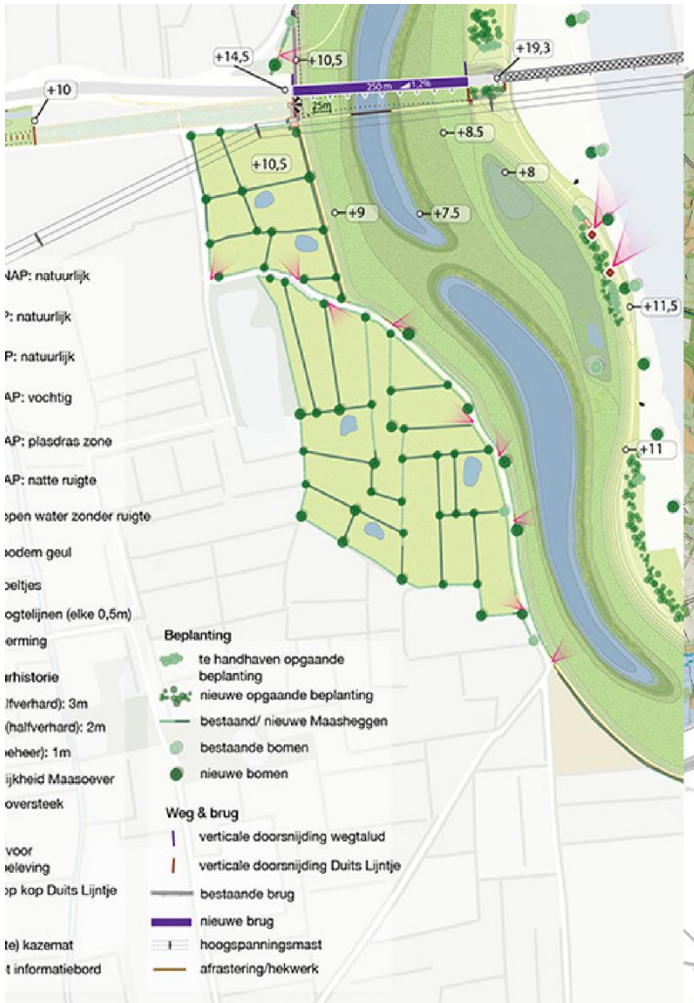

Twickel (Oost NL Zandlandschap)

Ede-Lunteren

(Midden NL Zandlandschap)

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

De praktijk werkt nog harder

VNC (Zuid-Limburg)

Noorderhoeve (Binnenduinrand)

Boerderij vd Toekomst (Verveningen)

Op veel plekken helaas nog verschil tussen

Onze opdracht: Handreiking Groenblauwe Dooradering (vanuit het programma MooiNL)

- MooiNL: programma ministerie van VRO. Doel: ruimtelijke kwaliteit bevorderen bij aanpakken grote ruimtelijke opgaven van NL.
- In totaal 8 handreikingen
- 1 hiervan is de handreiking Groenblauwe dooradering (gemaakt door Bosch&Slabbers).

Team Handreiking 2.0

1. Team Strootman Landschapsarchitecten
- Ikzelf
- Team van ontwerpers bij Strootman (Alison Galea, Karel van Dompseler, Berno Strootman)
- Bosch & Slabbers, opstellers versie 1.0.

2. Onze experts op de achtergrond:
- Theo Spek (Hoogleraar Landschapsgeschiedenis, RUG)
- Sarah Westenburg (BoerenNatuur)

3. Onze opdrachtgevers:
- Corine de Zeeuw, David Zelm van Elderik, Diana Balster, Ceriel Lucker (Ministerie van VRO & LVVN).

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Gevoed door kennis uit de praktijk

Op bezoek bij boeren en terreinbeheerders

Community of practice

Workshops, klankbordgroepen, meeleesrondes....

Handreiking

Groenblauwe dooradering,
naar verweven landbouw en natuur

MOOI NL

Perspectief voor landbouw en natuur

Ruimtelijke kwaliteit in handelings-perspectief

Stappenplan (deel I)

Doelgroepen:

- Overheden (met of zonder grond)
- Partijen in gebiedsprocessen
- Grondeigenaren

Stappen:

- Initiatief (1)
- Verkenning (2)
- Planuitwerking (3)
- Realisatie (4)
- Beheer, monitoring (5)

Kennisbank (deel II)

Geen encyclopedie, maar een 'synthesedocument' met doorverwijzingen naar meer uitgebreide documenten.

- Inrichtingsconcepten per landschapstype (6)
- Bouwstenen (7)
- Financiering van groenblauwe dooradering (8)

Praktijklessen (deel III)

Verzameling lessen uit reeks studiegebieden (9):

- Ooijpolder
- Overijssel
- Alblasserwaard
- Doesburgerbuurt
- Zuid-Limburg
- Veenkoloniën
- Binnenduinrand
- Oostelijk Flevoland

Stappenplan (deel I)

Doelgroepen:

- Overheden (met of zonder grond)
- Partijen in gebiedsprocessen
- Grondeigenaren

Stappen:

- Initiatief (1)
- Verkenning (2)
- Planuitwerking (3)
- Realisatie (4)
- Beheer, monitoring (5)

Kennisbank (deel II)

Geen encyclopedie, maar een 'synthesedocument' met doorverwijzingen naar meer uitgebreide documenten.

- Inrichtingsconcepten per landschapstype (6)
- Bouwstenen (7)
- Financiering van groenblauwe dooradering (8)

Praktijklessen (deel III)

Verzameling lessen uit reeks studiegebieden (9):

- Ooijpolder
- Overijssel
- Alblasserwaard
- Doesburgerbuurt
- Zuid-Limburg
- Veenkoloniën
- Binnenduinrand
- Oostelijk Flevoland

Onze insteek:

gebiedseigen GBDA levert meeste maatschappelijke baten én landschappen met kwaliteit op

Voortbouwen op gidsen van de RCE en ‘Landschappen van Nederland’

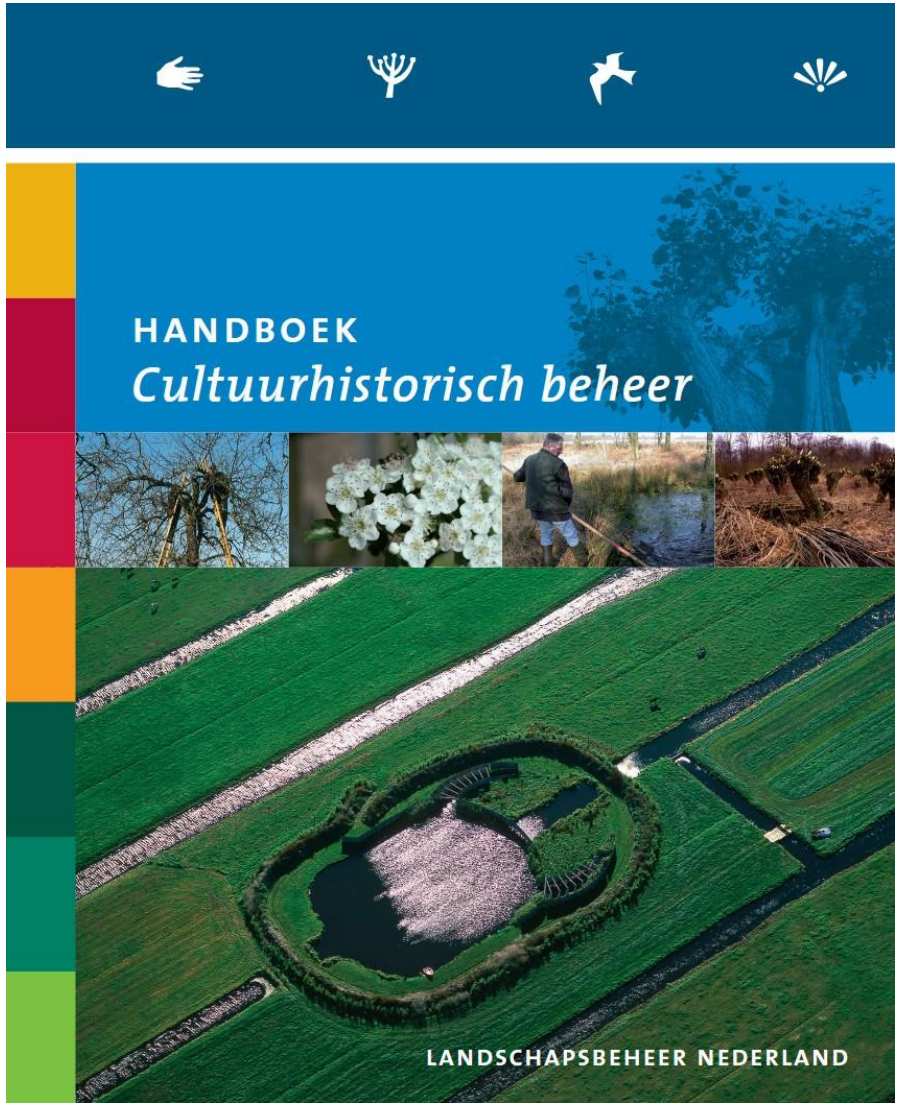

In Handreiking 2.0: voorbeelduitwerkingen per landschap

In de Verveningen

Ecologisch maaibeheer aan dicht op profielverdeel bijkomend, maakt deze is een 'kraailand' worden gemaakt en is altijd schuilplekken aanwezig bijten.

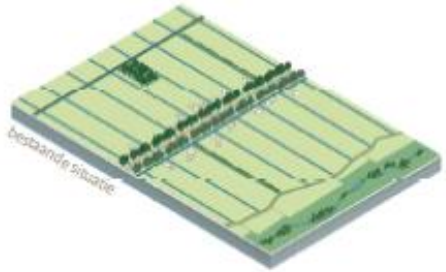

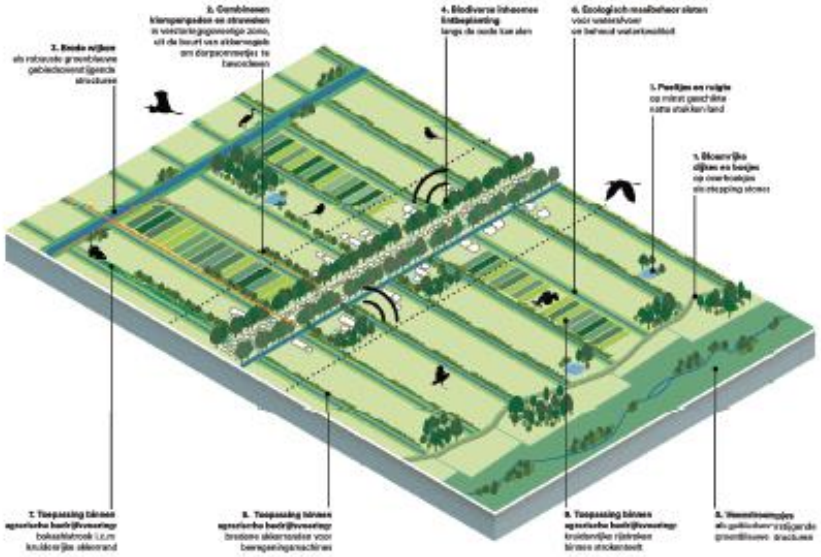

1. Leg samen de basis in gebiedsprocessen:

In 'Ontwikkelkaders voor GBDA in Veenkoloniën' (2022) en 'Handboek GBDA' van de provincie Drenthe (te publiceren in 2025) is al door gebiedspartners voor verschillende soorten landschapselementen geïnventariseerd hoe die een plek zouden kunnen hebben in de Veenkoloniën. Hieruit kan inspiratie worden gehaald voor andere gebiedsprocessen in gelijksoortige Verveningen. Agrarisch natuurbeheer Drenthe (AND) en Noordoost Groningen (ANOG) zijn actief bezig in het gebied met ANLB-projecten. Er ligt nog geen gebiedsdekkend 'plan' voor het gebied, maar gebiedspartijen willen graag aan de slag met de realisatie van GBDA. Een gezamenlijke inzet van overheden, agrarische collectieven en coöperaties is nodig om bottom-up initiatieven en lange termijn plannen te koppelen zodat een samenhangend netwerk ontstaat.

2. Zorg dat bodem en water sturend zijn:

Het inrichtingsconcept hiernaast is vooral van toepassing op de 19de- en 20ste eeuwse verveningen. Het bodem- en watersysteem is hier vanaf de 19de eeuw grootschalig aangepast door veenafgraving en geschikt gemaakt voor de landbouw, met name akkerbouw. Van oudsher wordt het gebied vooral gebruikt voor de aardappel- en suikerbietteelt.
In de randveenen (de delen waar relatief veel veen in de bodem zit) zijn meer grondgebonden melkveehouderijen. Het huidige watersysteem bestaat op de meeste plekken uit een hiërarchisch systeem van kanalen, wijken en sloten. Naast deze structuren liggen er ook kansen in:

- De nattere delen rondom voormalige veenstroompjes, die onderdeel zijn van ecologische verbindingszones of 'ambitie natuur'.
- Lagere delen van het land die telkens onder water lopen in tijden van heftige regenval en die daarmee ongeschikt worden voor permanente akkerbouw (mijchien als (tijdelijke) peetjes (1).

3. Stel heldere doelen voor groenblauwe dooradering:

- In de delen van verveningen met veel veen in de ondergrond kan GBDA een rol spelen in de aanpak van bodemdaling en veenoxidatie. In deze nattere delen zijn de weidevogels een belangrijk doel voor agrarisch natuurbeheer.
- In de akkerbouwgebieden kan GBDA helpen bij het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, het verminderen van nitraatuitspoeling, en het vasthouden van water voor in droge zomers. Akkervogels zijn hier van oudsher de belangrijkste soort waarop agrarisch natuurbeheer is gericht, en zijn verstoringsgevoelig.
- De bewoningskernen liggen vaak midden in een weids landschap, kennen weinig mogelijkheden voor dorpsommetjes, die bovendien vaak beschutting missen. Er liggen dus kansen in het combineren van groenblauwe dooradering met recreatieve verbindingen dichtbij de kernen.

4. Ga uit van wat er al is:

De huidige blauwe dooradering is er in de vorm van de sloten, wijken en kanalen die het landschap doorsnijden. Wel is daarbij een impuls t.a.v. ecologisch slootbeheer nodig. De groene dooradering concentreert zich rondom deze structuren, in de vorm van akkerranden, linteplanting en opgaande boeiers, struwelen en ruigte op overhoekjes. Er zit veel zaad in de grond dat zorgt voor opschot, ook van houtige gewassen. Ander beheer alleen al kan hier zorgen voor meer opstaand groen.

5. Ga uit van historische lijnen

De historische lijnen van de kanalen, wijken en sloten kunnen de basis vormen van meer groene dooradering:

- Langs de sloten kunnen knotbestrijke akkerranden verder worden uitgebouwd.
- In de buurt van de dorpen, waar de verstoring van akkervogels toch al groot is en de nood aan dorpsommetjes aanwezig is, kunnen perceelsranden met struwelen (2) beschutting bieden, gecombineerd met klompenpaden.
- De wijken kunnen robustere groenblauwe verbindingen met brede ecologische oevers en extensieve ruigte met struwelen (3) worden.
- Ook kunnen langs de (soms verbeende) kanalen de linteplanting (4) verder worden aangevuld of waar nodig vervangen door inheemse soorten met bloemrijke bermen als ondergroei.
- Robuuste verbindingen (5) kunnen langs de oude veenstroompjes die oost-west door de Veenkoloniën lopen worden versterkt: bloemrijke bermen op dijkjes, boeiers als stepping stones en natuurvriendelijke oevers langs veenstroompjes.

In Handreiking 2.0: voorbeelduitwerkingen per landschap

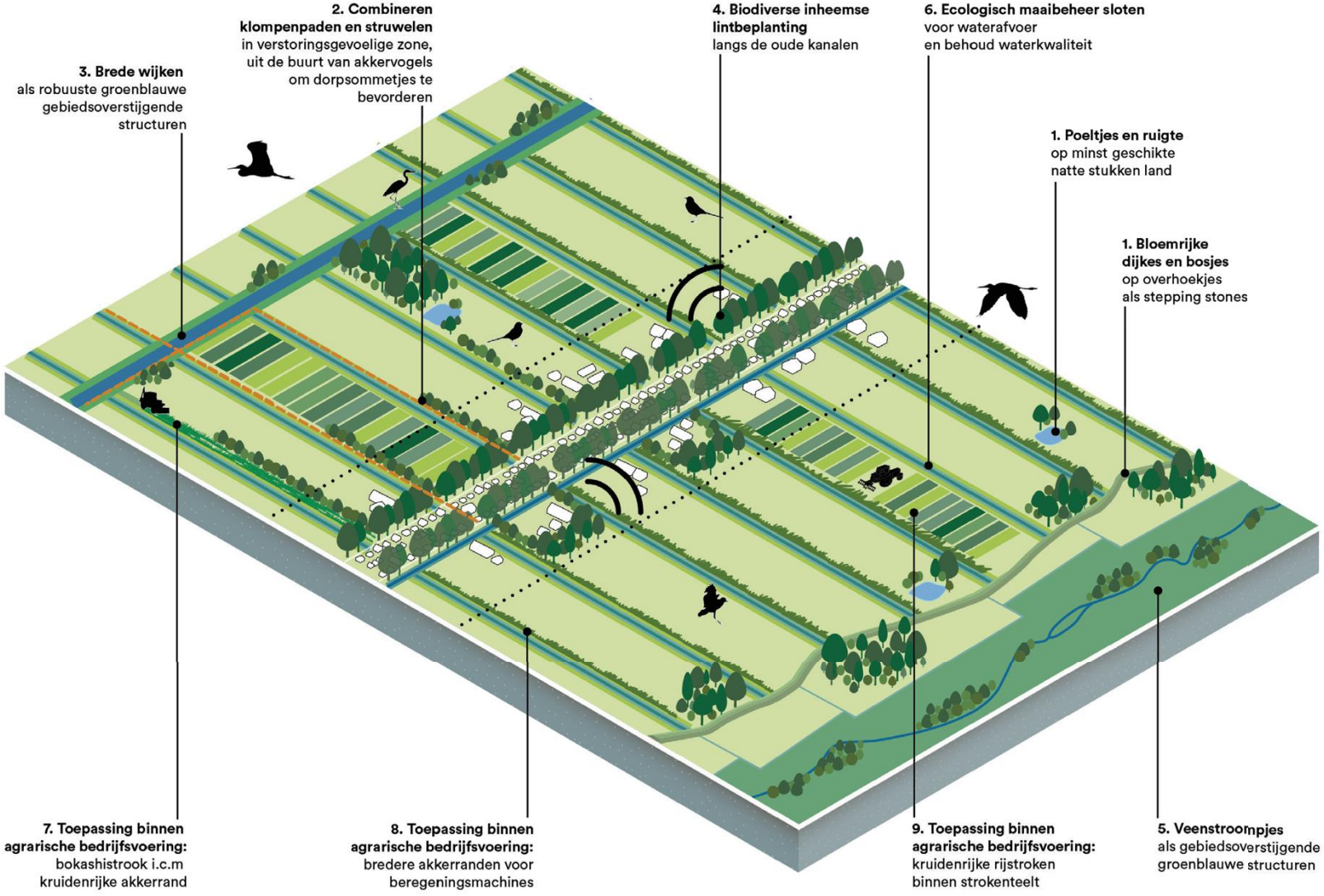

Uitwerking voor (bijna) alle landschapstypen uit ‘Landschappen van NL’ (hoofdstuk 6)

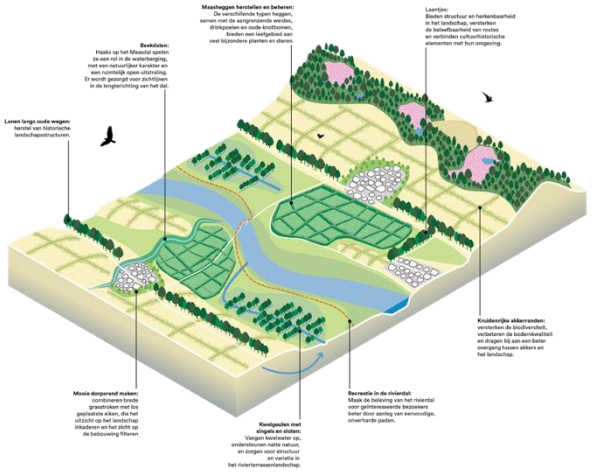

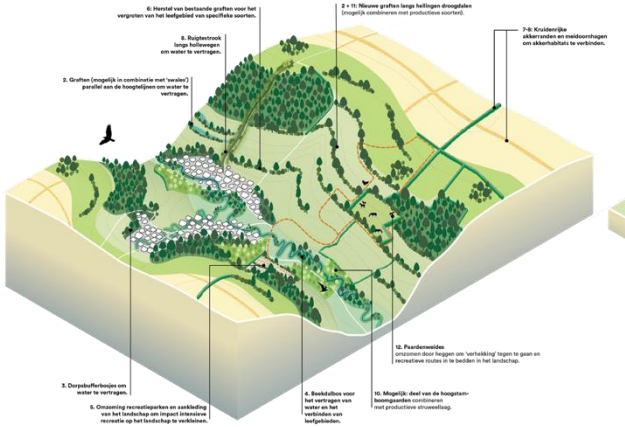

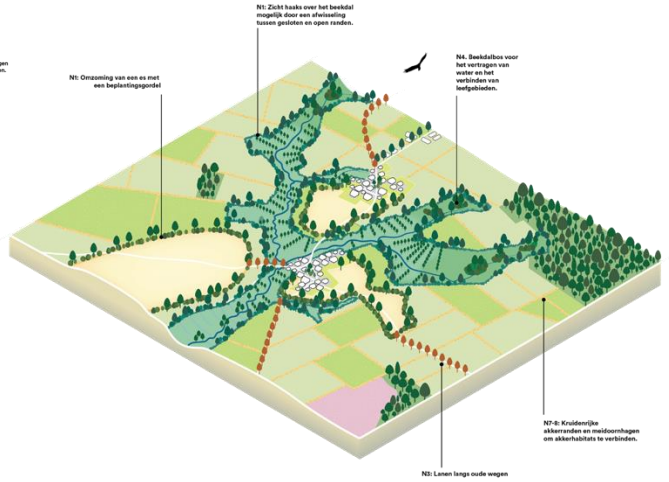

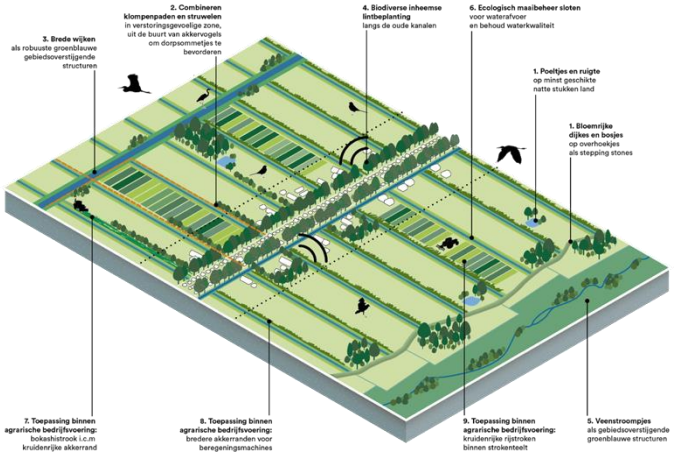

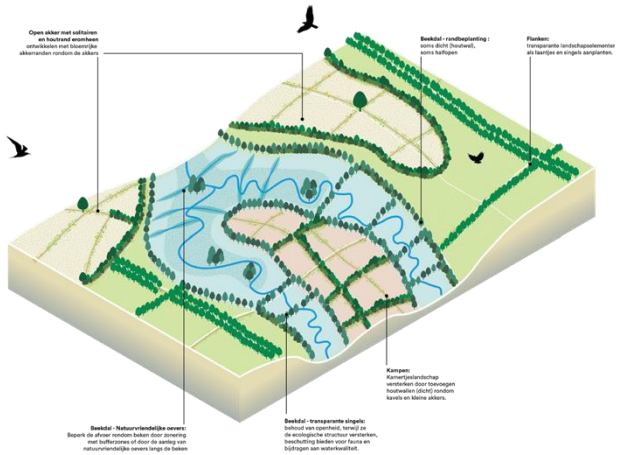

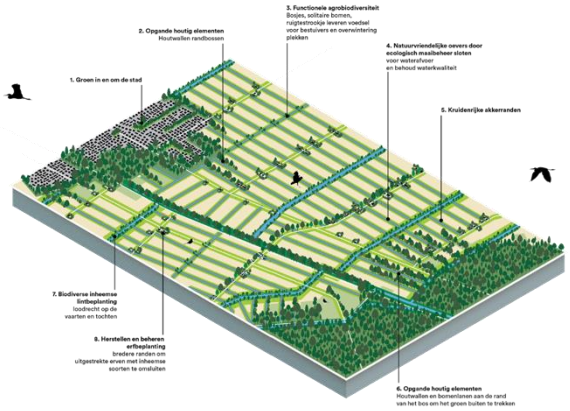

In Handreiking 2.0: bouwstenencatalogus met informatie over voorkomen , aanleg, beheer, variaties en landschapsdiensten

Open landschapselementen

2.b

Kruidenrijke akkerrand (diverse types)

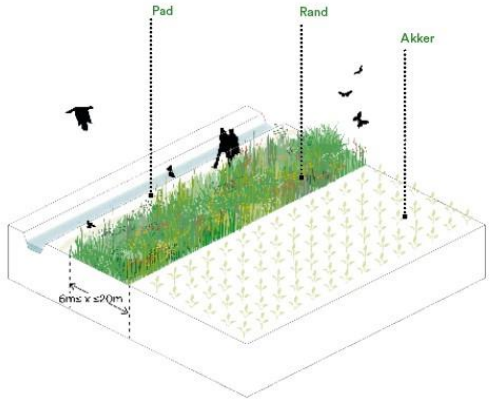

Globale beschrijving

Een kruidenrijke akkerrand is een strook met diverse bloemen en kruiden langs akkers, die een belangrijke bijdrage levert aan de biodiversiteit. Akkervogels zoals de veldleeuwerik en patrijs gebruiken deze randen als broed- en schuilplaats en vinden er bovendien voedsel. Ook zoogdieren, insecten, reptielen en amfibieën profiteren van deze overgangszone tussen landbouw en natuur. Akkerranden verbeteren daarnaast de milieukwaliteit doordat ze fungeren als buffer tegen meststoffen en bestrijdingsmiddelen. Voor een goed functionerende akkerrand is een brede, zonnige ligging belangrijk, gecombineerd met doordachte grondbewerking, zoals een vals zaaibed, om ongewenste onkruiden te onderdrukken en de groei van gewenste soorten te bevorderen. Binnen dit type akkerrand kan ook een zogenaamde keverbank worden aangelegd: een hoger, ruig element dat dekking biedt aan loopkevers en andere insecten, en daarmee indirect bijdraagt aan de voedselvoorziening voor akkervogels zoals de patrijs.

Voorkomen:

Komen overal in Nederland voor.

Globale bijdrage aan ruimtelijke opgaven

Kruidenrijken akkerranden herstellen het mozaïekpatroon van het landschap en zijn gunstig voor akkervogels. Brede, meerjarige akkerranden leveren betere natuurresultaten dan smalle, eenjarige randen, door minder bodemverstoring en een grotere bufferwerking.

Voorbeelden van bijdrage aan ruimtelijke opgaven:

Bij beheerde akkerranden komen natuurlijke vijanden vaker voor en kan het gebruik van pesticiden worden verminderd (bron: Boerenmatuur Flevoland).

De rand kan verschillende doelen dienen: natuurlijke plaagbeheersing, geweerbestuiving, vergroten van biodiversiteit en verbetering van de waterkwaliteit.

De vele kruiden en bloemen langs de velden maken het landschap aantrekkelijker (bron: Gemeente Voorst).

Aan de rand van bouwland (akker of tijdelijk grasland) kunnen wegbermen het oppervlaktewateren bufferen en kwetsbare landschapselementen zoals houtkanten verbinden.

Globaal beheer

Kruidenrijke akkerranden mogen niet bemest of bespoten worden, behalve conform specifieke protocollen. De randen worden idealiter meerjarig ingezaaid met inheemse, streekeigen soorten. Er wordt onderscheid gemaakt tussen productieve en kruidenrijke mengsels, die passend moeten zijn bij het gebied en het beoogde doel. Beheeractiviteiten omvatten maaien en afvoeren van maaisel, en mogelijk vernieuwing van randen.

Globale aanleg

Kruidenrijke akkerranden bestaan voor minimaal 90% uit gras, granen, kruiden of eiwitgewassen; exoten worden vermeden om de ecologische waarde te beschermen. Bij vernieuwing van meerjarige randen kan restauratie of reconstructie nodig zijn, volgens zaaitijd en methoden uit het beheerplan. Het element moet 6–20 meter breed zijn. Voor ecologische functies geldt: bufferstroken langs bouwland 3–12 meter breed, groene braak minimaal 3 meter breed.

Bronnen/verder lezen:

- Factsheet Kruidenrijke akkerrand (Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek)
- Beheerpaketten ANLb, 2024.
- Handboek Cultuurhistorisch Beheer, Landschapsbeheer Nederland, 2006-2010
- Raamwerk Biodiversiteit 2.0, STOWA
- Klimaateffecten in Nederland: kansen en bedreigingen voor verschillende landschapstypen, WUR, 2024

Kennisbank: bouwstenen (hoofdstuk 7)

Houtwal, houtsingel en houtkade	
Elzensingel	
Knotbomen(rij)	
Bomenrij en -laan	
Solitaire boom	
Knip- en scheerheg	
Struweelhaag en -rand	
Half- en hoogstamboomgaard	
Hakhoutbosje	
Griendje	
Bosje of boomgroep	
Eendenkooi	
Erfbeplanting	allen
Kruidenrijke wegberm	
Botanische akkerrand	
Bloemdijk	
Onverharde weg	
Poel	
Natuurvriendelijke oever	
Rietzoom en klein rietperceel	
Sloot en slootkant	
Voedselbos	
Agroforestry - boomweide	allen
Agroforestry - strokenteelt	allen

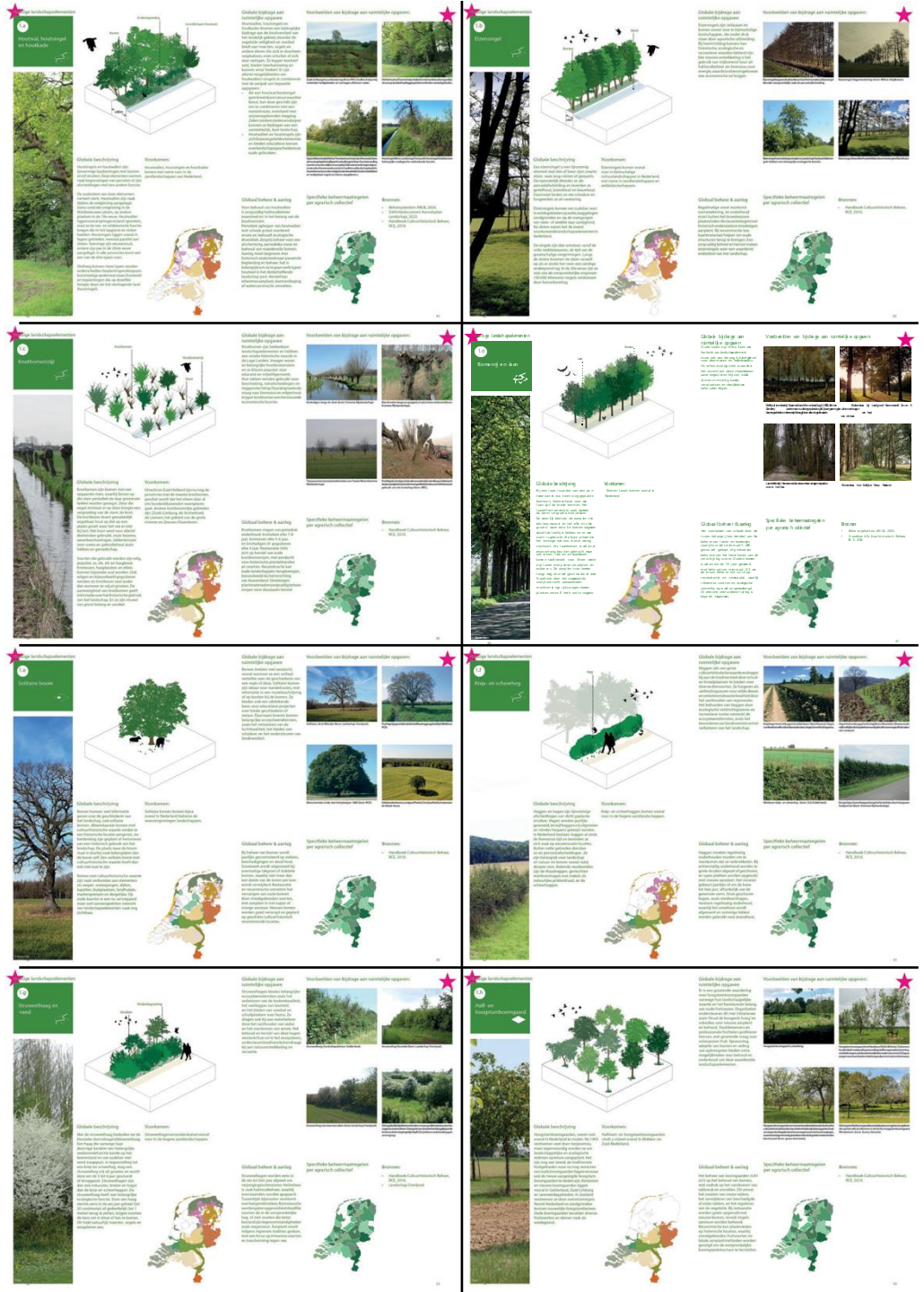

Lijst: Bosch&Slabbers, Handreiking GBDA 1.0
Gebaseerd op Aanvalsplan Landschap, Deltaplan Biodiversiteit

Nostalgie is een belangrijke drijfveer,
maar kan ook leiden tot een te rigide aanpak

Moderne bouwstenen die goed kunnen passen binnen agrarische bedrijfsvoering

Verveningen

Bokashi-akkerranden

Lokaal, collectief verwerken maaisel, omzetting naar groenbemester, lokaal weer inzetten.

Zuid-Limburg:

Paardenhouderij en hagen

Paardenhouders hebben belang bij aantrekkelijk en diervriendelijk landschap.

‘Geen-spijt’-maatregelen die vaak al kunnen

IJsselmeerpolders

Publiek-privaat bestuivingsnetwerk

Publieke gronden (bermen/sloten/turbines) inzetten voor functionele agrobiodiversiteit in samenhang met teelten.
Als er al een netwerk is, stijgen baten en animo per boer.

Verveningen

Ecologisch slootschonen

Om en om maaien:
Overwintering doelsoorten + borging afwatering.

GBDA wordt in veel gevallen pas succes met goede financiële onderbouwing

Knelpunten:

- versnipperde geldstromen,
- onvoldoende vergoedingen,
- tijdelijkheid van financiering en
- een scheve verdeling van de baten (baten liggen bij het publiek, kosten bij de grondeigenaar).

Hoofdstuk 8: Financiering van groenblauwe dooradering

Stappenplan ter aanvulling op andere waardevolle inzichten (bijvoorbeeld uit 'Doordacht dooraderd')

Geïllustreerd met goede voorbeelden en handige linkjes naar voorlopers en regelingen.

Stappenplan (uitgebreide versie in rapport):

1. Bepaal je startpositie
2. Kwantificeer de opgave
3. Inventariseer beschikbare middelen per fase
4. Kies een financieringsroute
5. Organiseer de governance
6. Borging, monitoring, evaluatie
7. Uitvoeren en bijsturen

De rol van agrarische collectieven als intermediair
In alle modellen kunnen agrarische collectieven, die onafhankelijk gecertificeerd zijn, een cruciale rol spelen als schakel tussen beleid en praktijk. Zij hebben kennis en ervaring met natuurinclusief beheer, waaronder GBDA. Zij ontzorgen hun deelnemers, controleren de uitvoering van het beheer en monitoren de voortgang.

Stap 6: borging, monitoring en evaluatie

Juridische borging

- Erfdienstbaarheid: meest robuust, verplicht opvolgende eigenaren
- Beheercontract: minder dwingend, flexibeler, kan afhankelijk van gekozen contractduur langjarige zekerheid bieden
- Omgevingsplan: biedt bescherming, maar vergt langer proces dat vaak op weerstand stuit bij grondeigenaren

Financiële borging

- Reserveer jaarlijks budget voor beheer (bijvoorbeeld via een gebiedsfonds)
- Maak afspraken over verlenging/voortzetting
- Koppel private bijdragen aan meetbare resultaten (niet alleen aan aanleg)

Monitoring en evaluatie

- Koppel zoveel mogelijk aan indicatoren (kernset KPI's, indicatoren Natuurherstelverordening, MonViA-indicatoren)
- Meet niet alleen ecologische parameters, maar ook sociaal (draagvlak) en economisch (kosteneffectiviteit)
- Plan tussenevaluaties

Stap 7: uitvoeren en bijsturen

Haalbaarheidsstudie

Voordat je start met aanleg, toets:

- ligt de financiering voor minimaal 10 jaar vast?
- zijn de rollen en verantwoordelijkheden helder?
- is er voldoende draagvlak bij betrokkenen?
- zijn juridische risico's (staatssteun, eigendom etc.) in kaart én beheersbaar?

Gefaseerde uitvoering

- Start zo nodig klein: demonstratieproject om te leren
- Evalueer financieel en ecologisch: kloppen de kosten? Werkt het?
- Schaal op: breid uit op basis van geleerde lessen

Tussentijdse bijsturing

Ook bij uitvoering volgens plan kunnen resultaten tegenvallen of kan financiering vastlopen. Bouw daarom flexibiliteit in. Evalueer na 3 tot 5 jaar of voortzetting gewenst en haalbaar is, en pas aan indien nodig (andere beheervorm, andere financieringsbron, overdracht aan natuurorganisatie).

Bij stap 5 (governance) - voorbeeld: Het Markemodel

Het Markemodel: een integrale gebiedsaanpak
Een mooi voorbeeld is het Markemodel in Gelderland. Dit model combineert:

horizontale governance: een Boerenraad (vertegenwoordigers van grondeigenaren) en Markeraad (overheden, waterschap, ketenpartijen) voeren dialoog over gebiedsspecifieke doelen;

integrale doelsturing via KPI's: per gebied worden streefwaarden afgesproken voor 10 kritische prestatieindicatoren, waaronder groenblauwe dooradering;

maatwerk: Elke deelnemer stelt een Bedrijfsontwikkelingsplan op met zelfgekozen maatregelen om bij te dragen aan de KPI's;

Gestapelde beloningen: Vergoedingen komen van provincie, waterschap én private partijen (FrieslandCampina, Rabobank);

Resultaatgericht: Betaling op basis van behaalde resultaten, niet op ingezette middelen.

Lessons learned uit de pilots Winterswijk en 't Klooster (2022-2024):

- agrariërs waarderen transparantie en ruimte voor eigen keuzes;
- dialogen tussen Boerenraad en Markeraad versterken wederzijds vertrouwen;
- gebiedsspecifieke streefwaarden werken beter dan generieke normen;
- succesfactor: veldadviseurs die individuele bedrijven begeleiden;
- kritiek: financiering nog te incidenteel, juridische regelruimte ontbreekt, langetermijnperspectief (2030) ontbreekt.

Het Markemodel toont dat een combinatie van gebiedsregie, horizontale samenwerking en doelgerichte financiering kan werken, mits ondersteund door structurele middelen en voldoende beleidsruimte.

Op 30 september heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen "om de genoemde partijen de komende vijf jaar in de gelegenheid te stellen om het ontwikkelde doelsturingsmodel op te schalen, de effecten op regioniveau ervan aan te tonen en een eventuele landelijke implementatie voor te bereiden."

Bij stap 6 (monitoring) - Wat loopt er al?

- Het Landschapselementenregister (LASREG) brengt alle groene en blauwe elementen in kaart, en biedt één uniforme dataset waarin veranderingen kunnen worden gemonitord, en waarmee doelbereik gekwantificeerd kan worden. Zie: https://lasreg.nl/
- In het kader van de Natuurherstelverordening wordt gewerkt aan indicatoren voor het voldoen aan de Natuurherstelwet, waarbij wordt gewerkt met terminologie rond de Basiskwaliteit Natuur (BKN). Hier wordt door LVVN aan gewerkt.
- De WUR is bezig met een ecologische evaluatie van het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer. Resultaten worden binnenkort verwacht.

Inspirerende voorbeelden van geslaagde financiering

Private financiering
De Hollandse Hout, een bijzonder natuurgebied tussen Lelystad en de Oostvaardersplassen in Flevoland, werd in 2018/2019 verrijkt met 48.000 door Trees for All geplante bomen en wordt de komende jaren steeds aantrekkelijker gemaakt voor mens en dier. Zie ook: treesforall.nl/projecten/hollandse-hout/

Mix van financieringsbronnen
Melkveebedrijf Hillekens Hoeve: Destijds is ruim 15.000 m² ingericht met landschapselementen: houtsingels, natuurvriendelijke oevers, knotbomen en poelen voor amfibieën. Tussen de landschapselementen liggen kruidenrijke graslanden waar in het voorjaar de paardenbloemen massaal bloeien. Zie ook: brabantbehaagt.nl/projecten/melkveebedrijf-hillekens-hoeve.

Landschapsfonds
Een grondeigenaar met percelen grasland en een boomgaard wil de biodiversiteit vergroten door 1.250 strekkende meter heg aan te planten; de heggen, passend in het Limburgse landschap en aansluitend bij bestaande landschapselementen, bestaan voor 70% uit meidoorn en voor respectievelijk 15% uit sleedoorn en Gelderse roos. Zie ook: sbnlnatuurfonds.nl/project-details/2025/06/18/1520-meter-heg-in-gronsveld

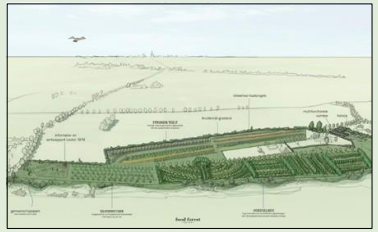

Landschapsfonds
LEUKER1818, geleid door broers Luuk en Mark Venner, schakelde succesvol over van melkveehouderij naar een veelzijdig agroforestrybedrijf, mede dankzij steun van het Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL). Zie ook: nationaalgroenfonds.nl/projecten/leuker1818-van-melkvee-naar-voedselbos/

Gebiedsfonds
In verschillende buurtschappen rondom Deventer is, dankzij een samenwerking tussen lokale bewoners en het gebiedsfonds Kostbaar Salland, een gebiedscontract opgesteld. Dit contract richt zich op het aanleggen en herstellen van landschapselementen in de regio. Grondeigenaren die deelnemen aan het project ontvangen 21 jaar lang een vergoeding voor het beheer van deze elementen.
Naast bijdragen van de provincie en de gemeente heeft ook een bedrijf uit Deventer zich aangesloten bij dit initiatief. Het bedrijf investeert €70.000 in het gebiedsfonds, waarmee de aanleg en het herstel van de landschapselementen gefinancierd wordt.
Zie ook: https://www.kostbaarsalland.nl/

Stappenplan (deel I)

Doelgroepen:

- Overheden (met of zonder grond)
- Partijen in gebiedsprocessen
- Grondeigenaren

Stappen:

- Initiatief (1)
- Verkenning (2)
- Planuitwerking (3)
- Realisatie (4)
- Beheer, monitoring (5)

Kennisbank (deel II)

Geen encyclopedie, maar een 'synthesedocument' met doorverwijzingen naar meer uitgebreide documenten.

- Inrichtingsconcepten per landschapstype (6)
- Bouwstenen (7)
- Financiering van groenblauwe dooradering (8)

Praktijklessen (deel III)

Verzameling lessen uit reeks studiegebieden (9):

- Ooijpolder
- Overijssel
- Alblasserwaard
- Doesburgerbuurt
- Zuid-Limburg
- Veenkoloniën
- Binnenduinrand
- Oostelijk Flevoland

Stappenplan in vijf fasen

1. Initiatieffase
2. Verkenningsfase
3. Planuitwerking
4. Realisatie
5. Beheer/evaluatie

Klik op een van de fases om door te gaan naar:

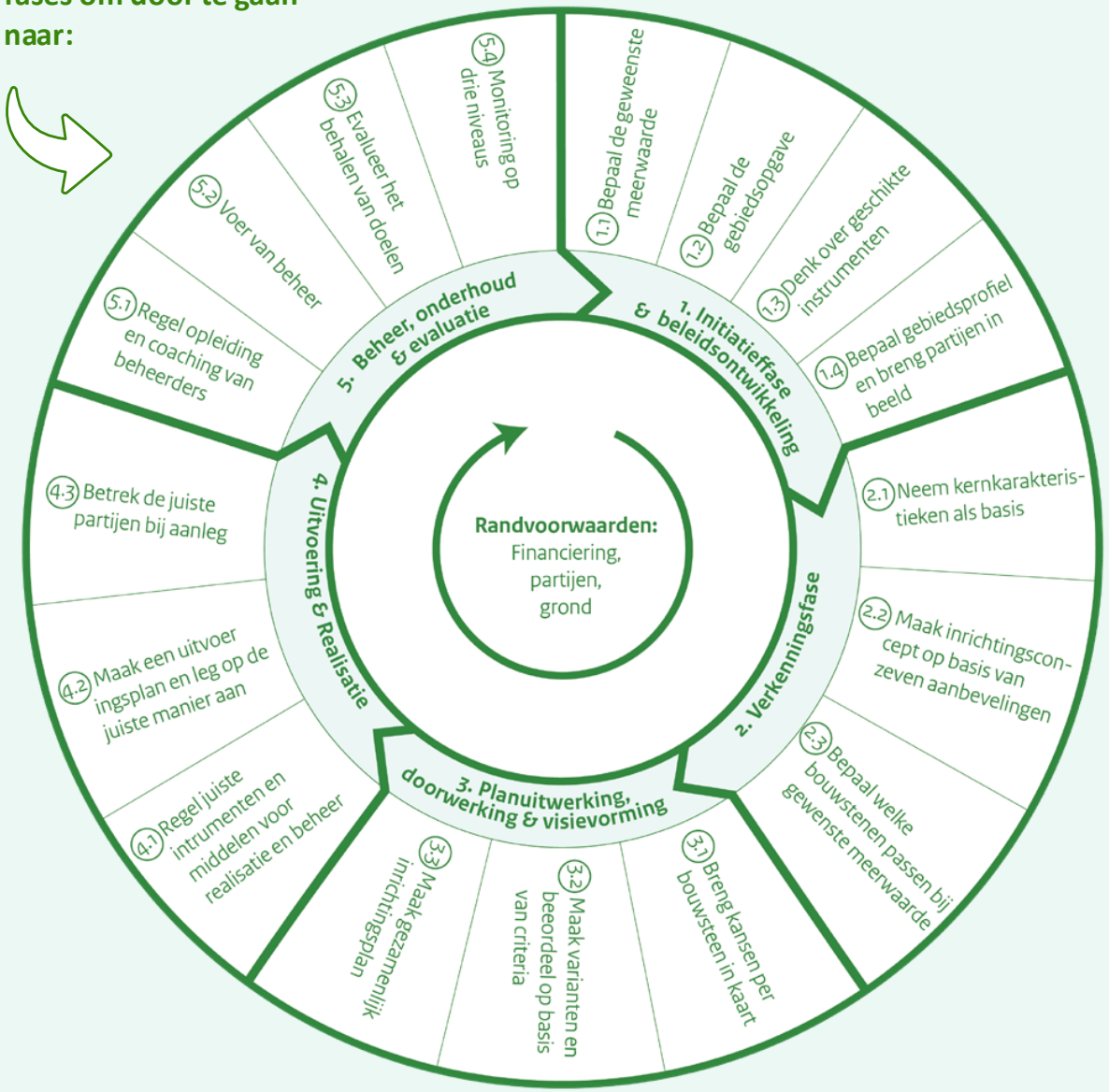

Klik op een van de fases om door te gaan naar:

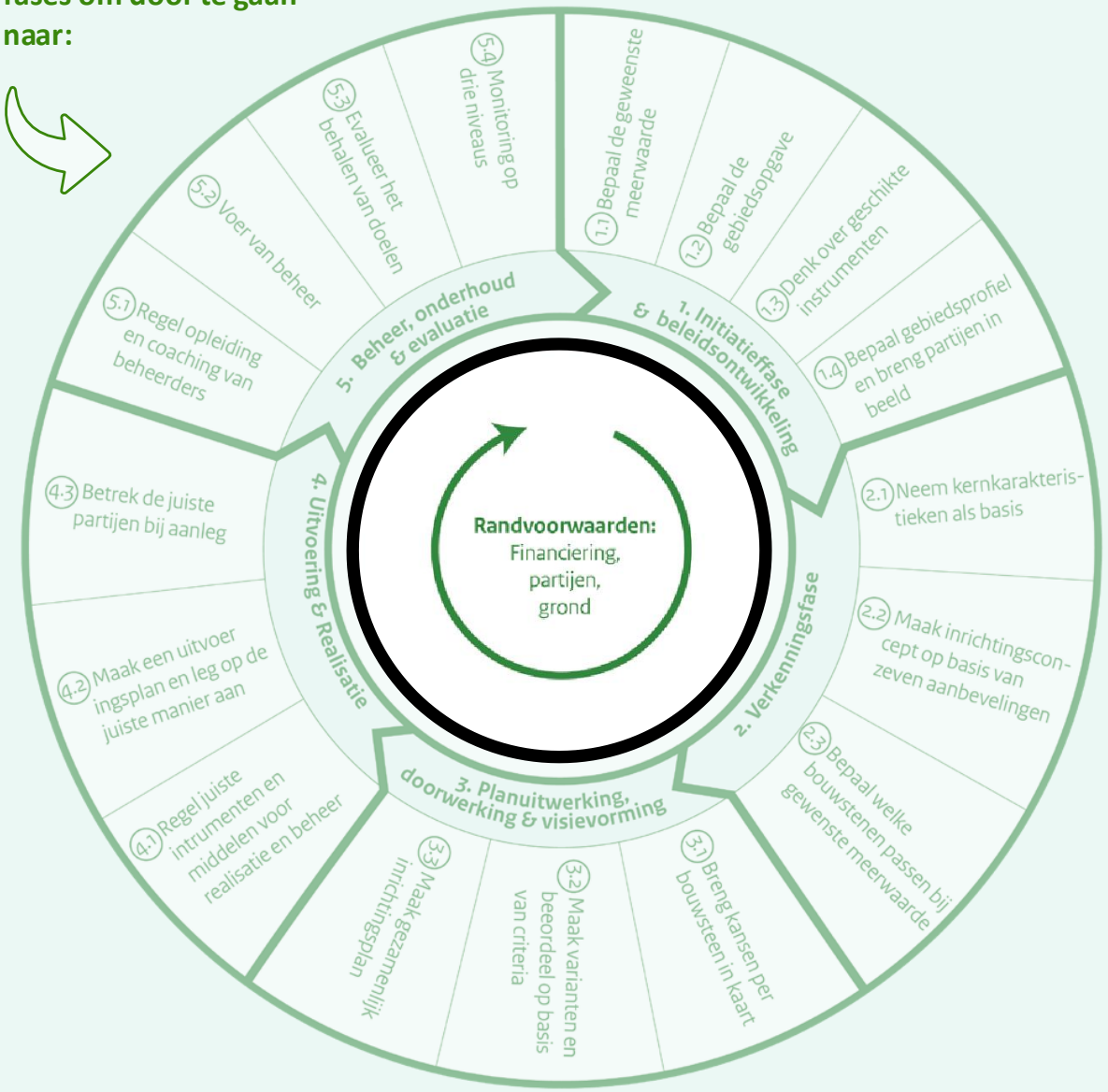

Start altijd met de randvoorwaarden

Gebruik een checklist voorafgaand en tijdens het proces.
Houd dit lijstje ‘op een bierviltje’ altijd in het achterhoofd.

- [ ] Welke bestaande kennis en initiatieven zijn er in het gebied?
- [ ] Wat is het grotere verhaal, het doel, ook op de langere termijn?
- [ ] Wie is er nodig om het plan te laten slagen?
- [ ] Op welke en wiens grond moet het plan worden gerealiseerd?
- [ ] Last but not least: wat is de financiële drager, ook op de langere termijn?

Stap 1. Initiatieffase

Waar te beginnen?

Op welke groenblauwe diensten wil je je richten?

De kans op financiering en succes is hoger bij een combinatie van zoveel mogelijk groenblauwe diensten

Waarderoos met overzicht van groenblauwe diensten van landschapselementen

Bepaal de kwantitatieve en kwalitatieve opgave

Wat is er nu al? Doe een nulmeting.
Hoeveel is vervolgens nodig en van welk type?

Groenblauwe dooradering van Noord-Brabant in kaart gebracht, inclusief typering in groen/blauw. Beeld: Cobra groeninzicht

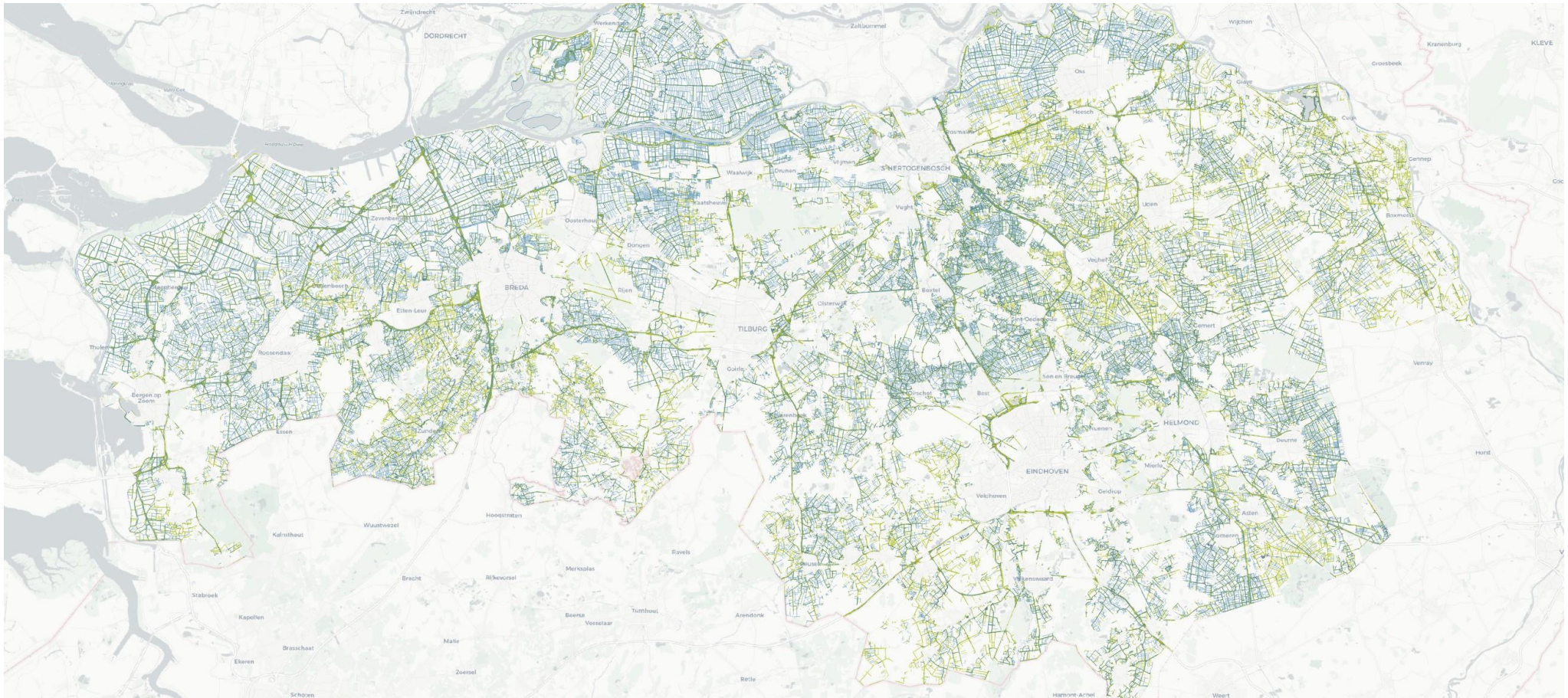

Welke partijen heb ik nodig in dit gebied?

Wie moeten er aan tafel zitten?

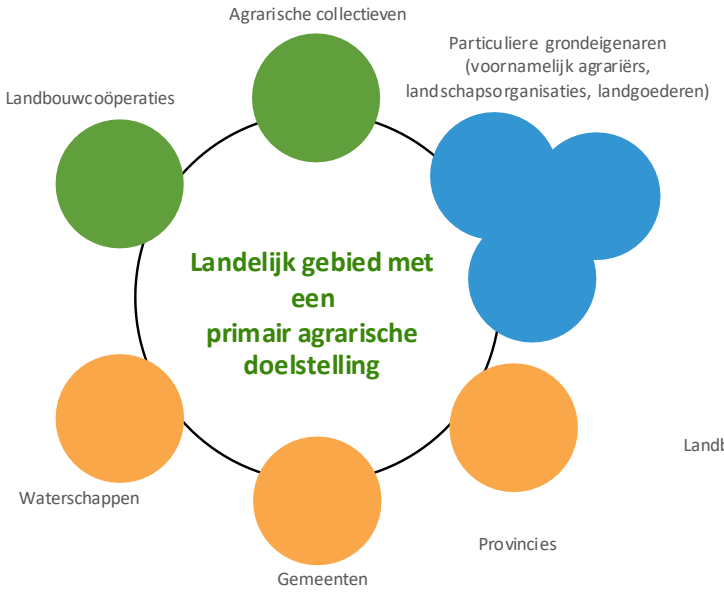

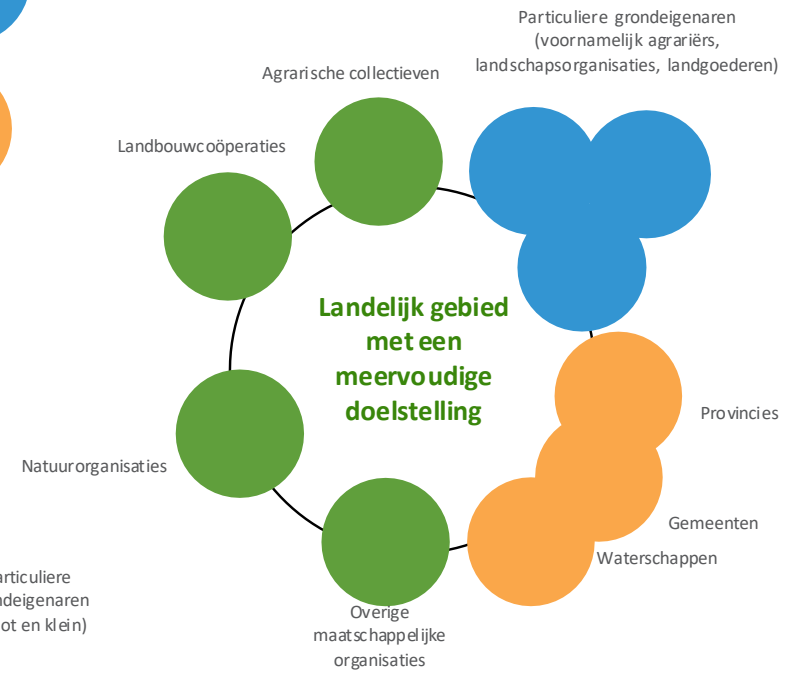

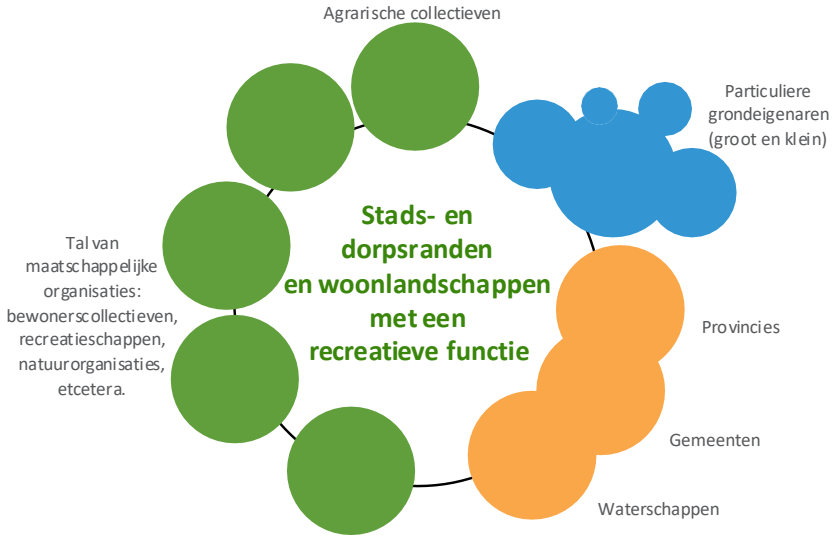

Stap 2. Verkenningsfase

Het speelveld verkennen

Neem de kern-karakteristieken van het landschap als basis

Doe een landschapsanalyse

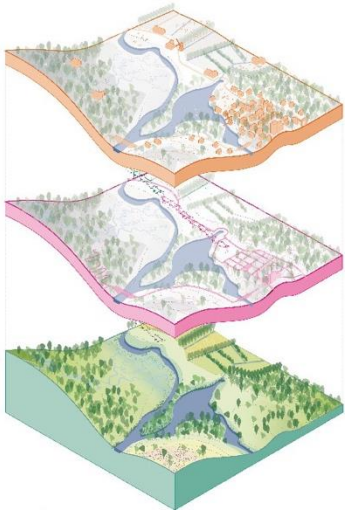

Kaartbeeld met cultuurlandschappen van Nederland.
Bron: Theo Spek (red.), Landschappen van Nederland. Handboek voor de geschiedenis van onze leefomgeving (Utrecht 2025).

Maak een ruimtelijk inrichtingsconcept (schets)

Maak daarbij handig gebruik van deze zeven principes:

1. Organiseer gebieds-samenwerking en eigenaarschap

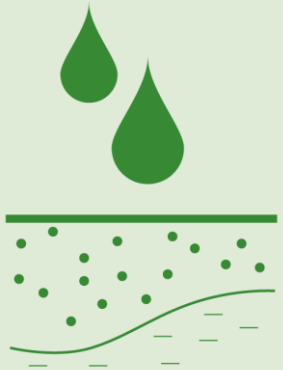

2. Houd rekening met bodem en water

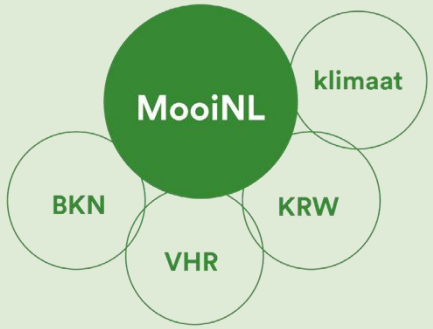

3. Integreer zoveel mogelijk doelen voor bodem, water, biodiversiteit, etcetera.

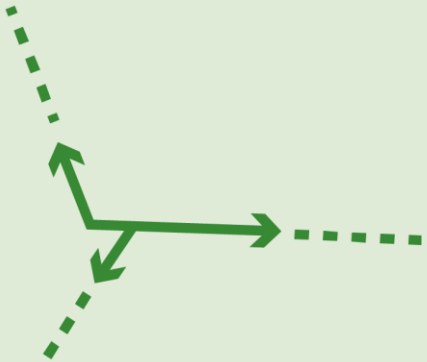

4. Bouw voort op wat er al is

Maak een ruimtelijk inrichtingsconcept (schets)

Maak daarbij handig gebruik van deze zeven principes:

5. Ga uit van historische lijnen

6. Zorg voor praktische uitvoerbaarheid en economische haalbaarheid

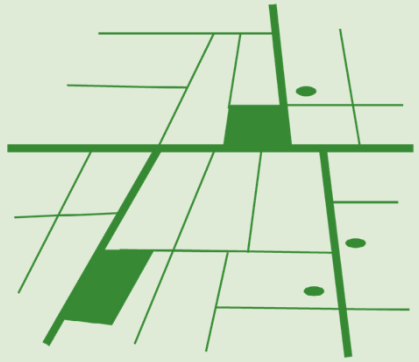

7. Stuur op ecologische samenhang en schaal

Bepaal welke bouwstenen nodig zijn om de gewenste doelen te realiseren

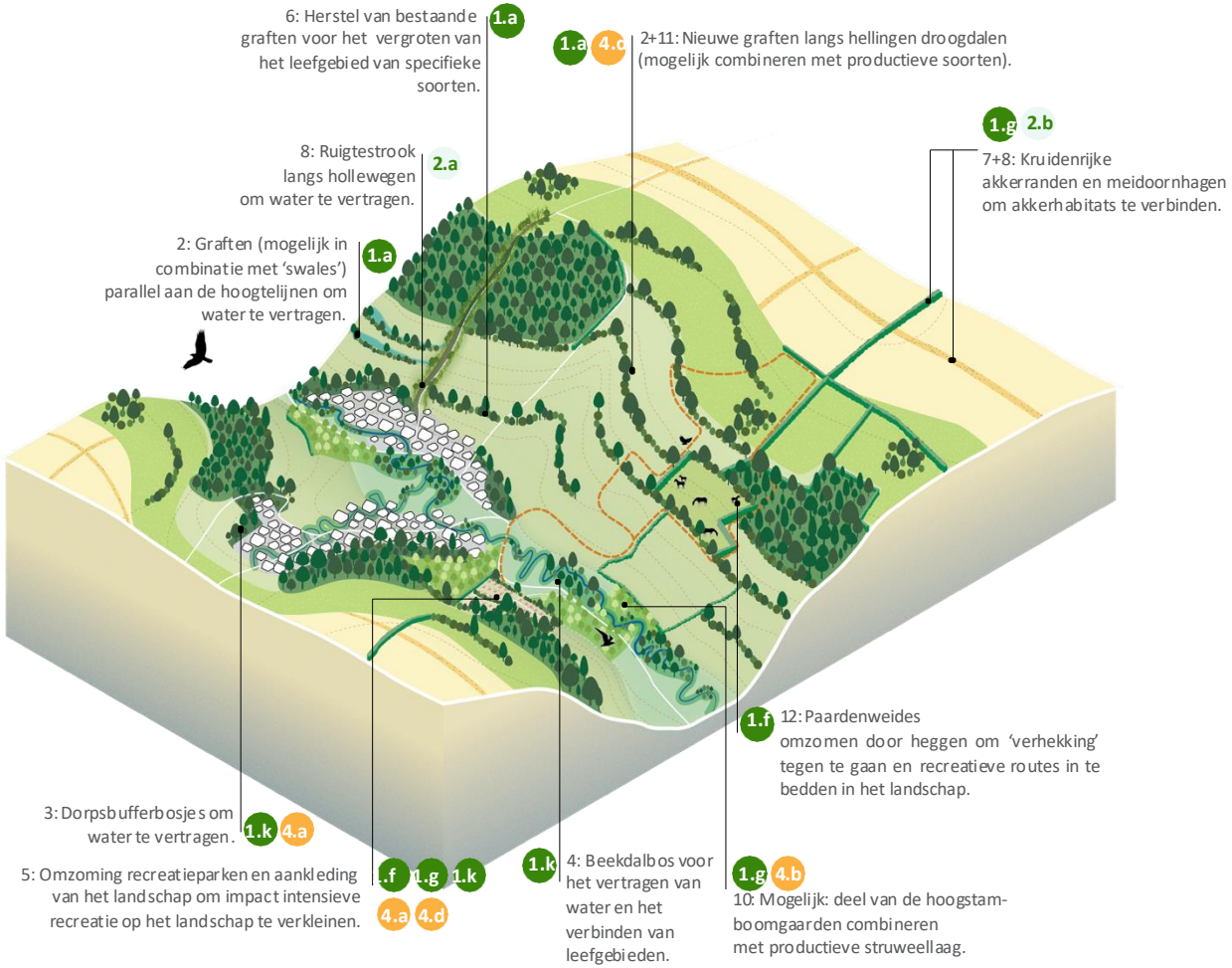

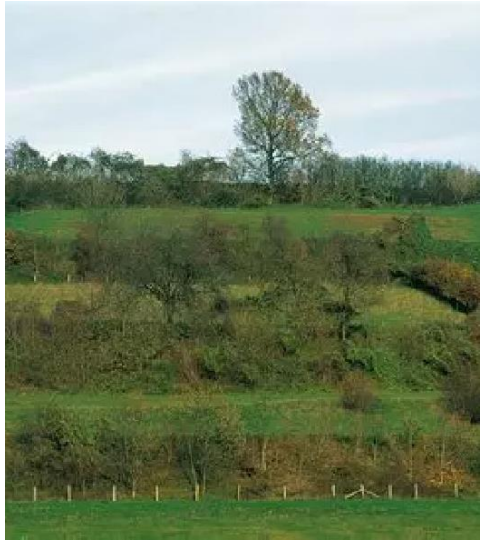

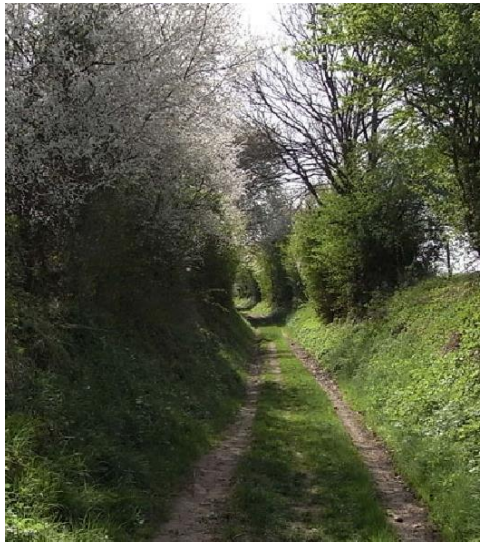

Stap 3. Planuitwerkingsfase

Op naar een realistisch plan

Breng de kansen per bouwsteen in kaart

Wat is maximaal mogelijk?

Ontwikkelkaders voor groenblauwe dooradering in de Veenkoloniën, LAOS Landscape Urbanism, 2023. Een mooi voorbeeld van het in beeld brengen van bouwstenen.

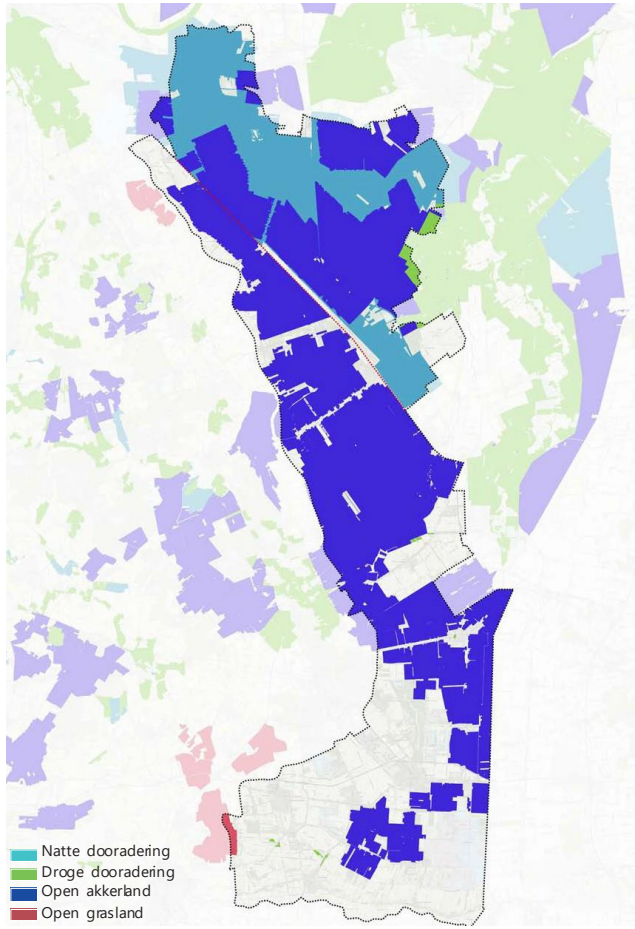

Leefgebieden* gedefinieerd door provincies
*Open akkerland en Natte dooradering overlappen elkaar in Groningen

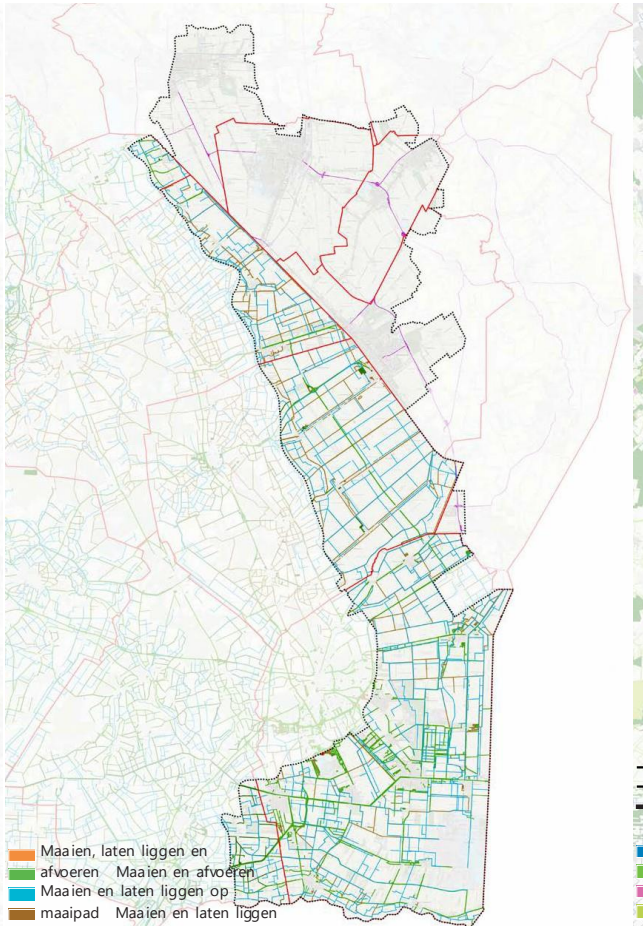

Provinciaal bermbeheer (GIS-infomratie uit publieke bron, deze lijkt niet volledig)

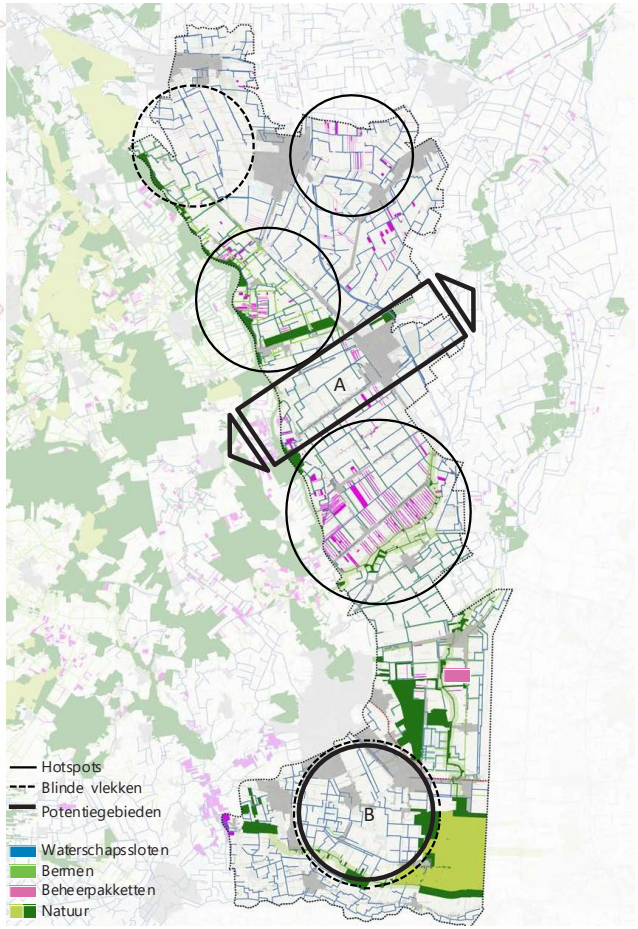

Hotspots, blinde vlekken en potentiegebieden

Maak varianten (waar scherpe keuzes nodig zijn)

Beoordeel deze op basis van heldere criteria:

- versterking landschapskarakteristieken en aansluiting op cultuurhistorie,
- bijdrage aan opgaven,
- aanlegkosten,
- beheerkosten,
- effect op agrarische bedrijfsvoering en andere grondeigenaren,
- ecologische samenhang en schaal,
- toekomstbestendigheid,
- etcetera…

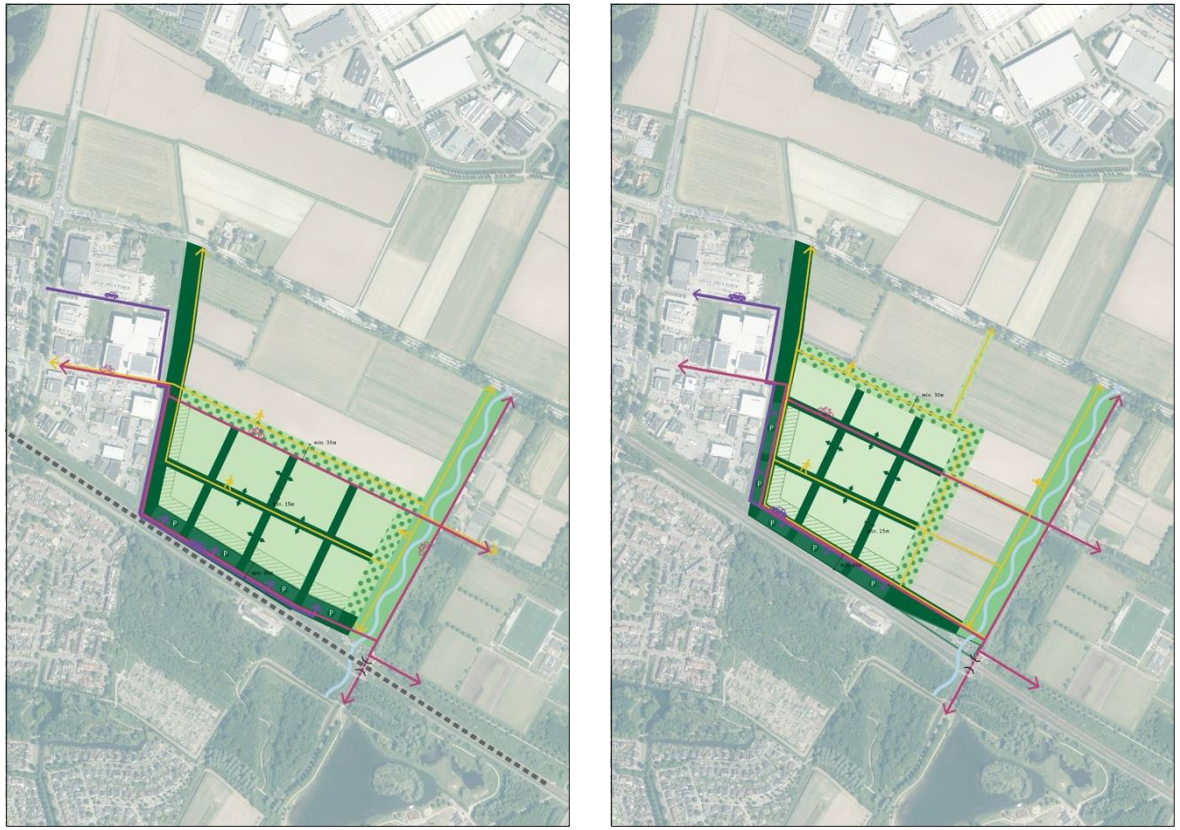

Variantenstudie rondom het toekomstige sportpark uit het Koersdocument Tussengebied Duiven-Westervoort.
Bron: Strootman Landschapsarchitecten, Gemeente Duiven, Gemeente Westervoort.

Maak een gezamenlijk inrichtingsplan

Realistisch, binnen budget, vergunbaar, draagvlak

Voorbeeld Twickel:
Landgoedontwikkelingsplan (bron Strootman Landschapsarchitecten)

Stap 4. Realisatie

- **Denk nogmaals na over de juiste instrumenten en middelen vóór de realisatie** (doe een haalbaarheidsstudie, leg gefaseerd aan, stuur tussentijds bij).
- Maak een **uitvoeringsplan** en leg op de juiste manier (plantseizoen, afstemming, keuze levend materiaal, etcetera).
- Betrek de **juiste partijen** bij de uitleg (zelf aanleggen brengt draagvlak, maar kwaliteit blijft belangrijk).

Beeld: Hoopheggen

Stap 5. Beheer, monitoring en evaluatie

- Regel **goede opleiding en coaching** van beheerders
- Voer de **juiste vorm van beheer** uit (zie bouwstenenbibliotheek).
- Doe aan **monitoring** op drie niveau's: **kwantiteit, kwaliteit en impact.**
- **Evalueer** regelmatig of de doelen gehaald worden.

Beeld: Jan Bastiaens

Kortom:

Een stappenplan

Een kennisbank

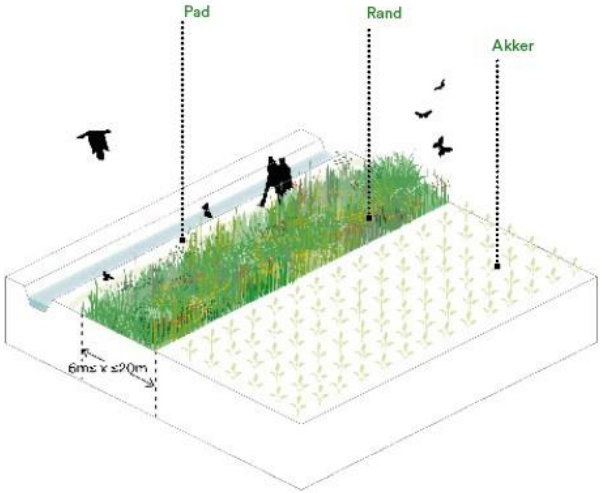

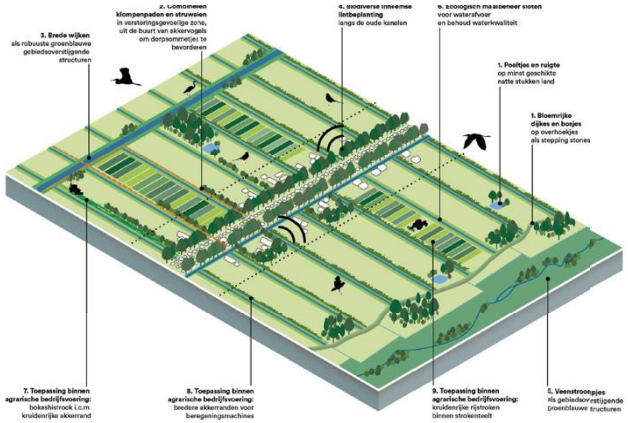

Lessen uit de praktijk

Tijd voor de toepassing!

- **Door deelnemers in gebiedsprocessen of bij overheden met grond** waarbij meer groenblauwe dooradering een expliciete doelstelling is > aan de slag met de **randvoorwaarden en het stappenplan (h1 tm 5)**
- **Door enthousiaste vrijwilligers** die zelf aan de slag willen met groenblauwe dooradering > aan de slag met de **kennisbank**
- Door **grondeigenaren** die op zoek zijn naar praktische voorbeelden > **stappenplan, kennisbank, praktijklessen**
- Door **partijen die wel weten wat ze willen, maar niet hoe ze het voor elkaar moeten krijgen** > **aan de slag met het stappenplan financiering (h8).**
- **Etcetera, etcetera.**

M.A. Koekkoek

Pauze

We zien jullie graag

weer terug om 14.50 uur

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Project Landschap Overijssel

Gerke Brouwer

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

“Van inzicht naar impact: werken aan een sterker landschap”

Landschap Overijssel

Gerke Brouwer, senior projectleider

Melkveehouder Rutger Pelgröm

Van leren naar bewust en duurzaam eigenaarschap

Stuwwallenlandschap
Dekzandlandschap
Rivierenlandschap
Beekdallandschap
Hoogveenlandschap
Laagveenlandschap
Zeekleilandschap

7 Natuurlijke landschappen

Stuwwallandschap

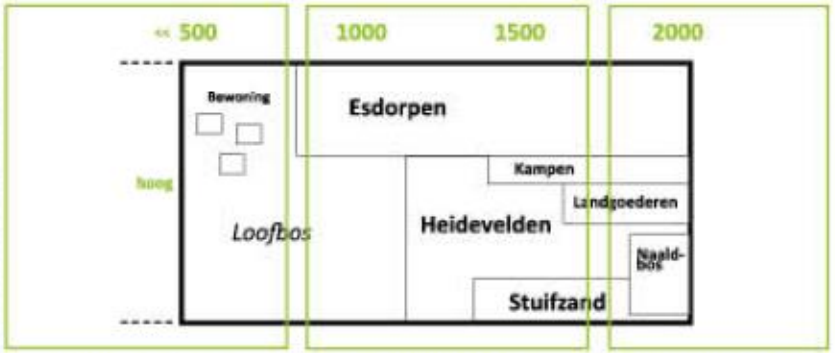

Tijdsvenster 0 | Tijdsvenster 1 | Tijdsvenster 2 | Tijdsvenster 3 | Toekomst

1

Landschaps-matrix

-10.000 800 2000

Tijdsvenster 1

Het natuurlijke landschap
+
prehistorische bewoning

Tijdsvenster 2

Het (middeleeuwse) dorpslandschap
+
cultuurhistorische landschapselementen

Tijdsvenster 3

Het moderne landschap
+
cultuurhistorische landschapselementen

2

Tijds-vensters

3

Dorpslandschap

Stuwwallandschap

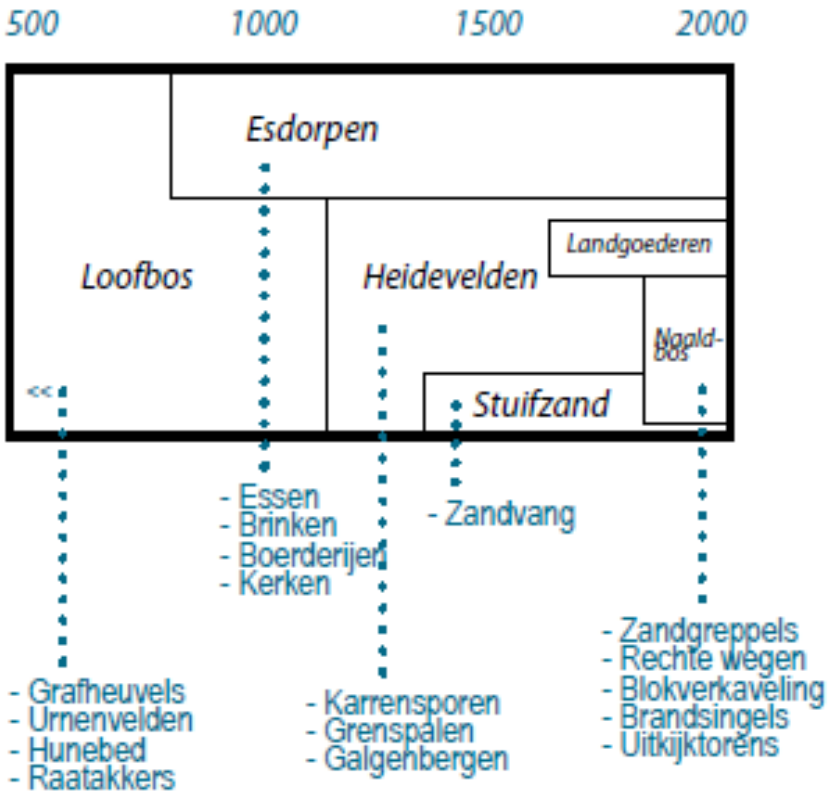

Dekzandlandschap

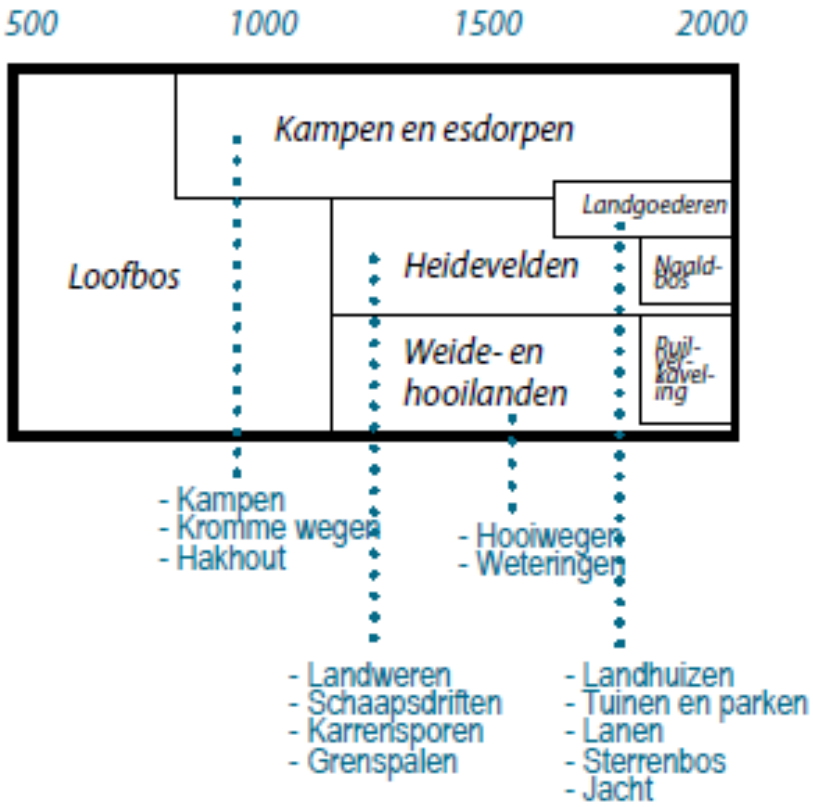

Tijdens de ruilverkaveling.....

Mijn favoriete plek.....

De gronden langs de beek.....

Speelden wij altijd in het bosje bij.....

Waren onderduikers.....

Mijn opa.....

Tijdens de oorlog.....

Werden de gronden verdeeld.....

..was een bijzondere man.....

Die boom.....

De eerste trekker.....

..hadden wij elk jaar dorpsfeest.....

Landschap
Overijssel

Stichting Particuliere Landschapsdiensten IJsseldelta

150 deelnemers

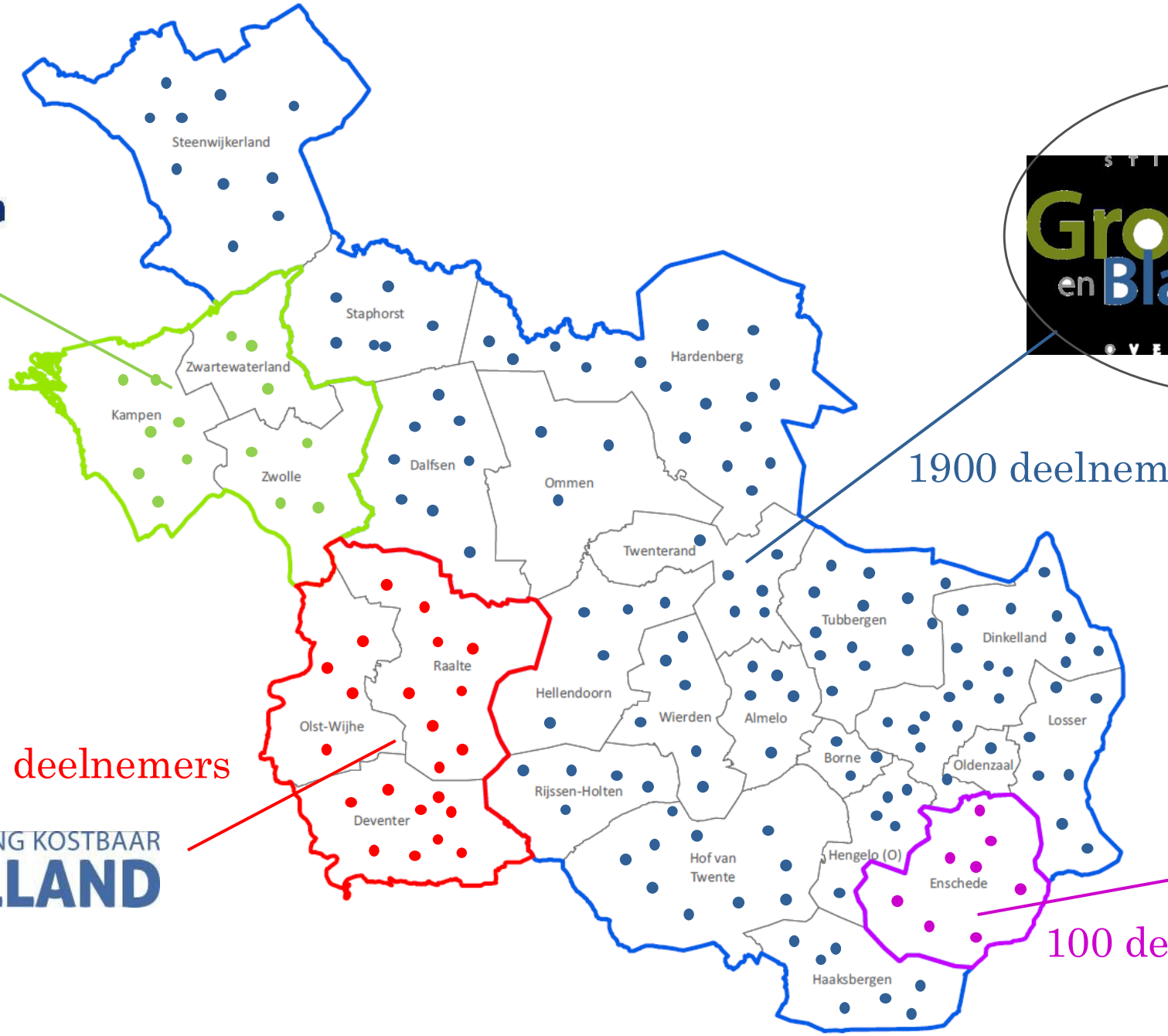

Stichting Groene en Blauwe Diensten Overijssel

1900 deelnemers

250 deelnemers

STICHTING KOSTBAAR SALLAND

Landschapsfonds Enschede

100 deelnemers

Nodig voor impact:

- Kennis, bewustzijn en eigenaarschap;
- Passende regeling voor agrariër en particulier
- Goede advisering en begeleiding in de praktijk;
- Langjarige zekerheid, via gebiedsfondsen.

Landschap Overijssel

Project BoerenNatuur Veluwe

Hans Veurink en Ivo Verbeek

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Aanleg Landschap

Hans Veurink
Ivo Verbeek

boerennatuur
Veluwe

BoerenNatuur

- 40 collectieven
- 12.000 boeren ANLb
- BoerenNatuur Nederland
- Betrokken bij handreiking
- Naast ANLb ook projecten

boerennatuur
Veluwe

BoerenNatuur Veluwe & Utrecht Oost

- 1500 deelnemers
- veel Dooradering
- Stikstof hot item
- Uitbreiding ANLb in kwaliteit en kwantiteit

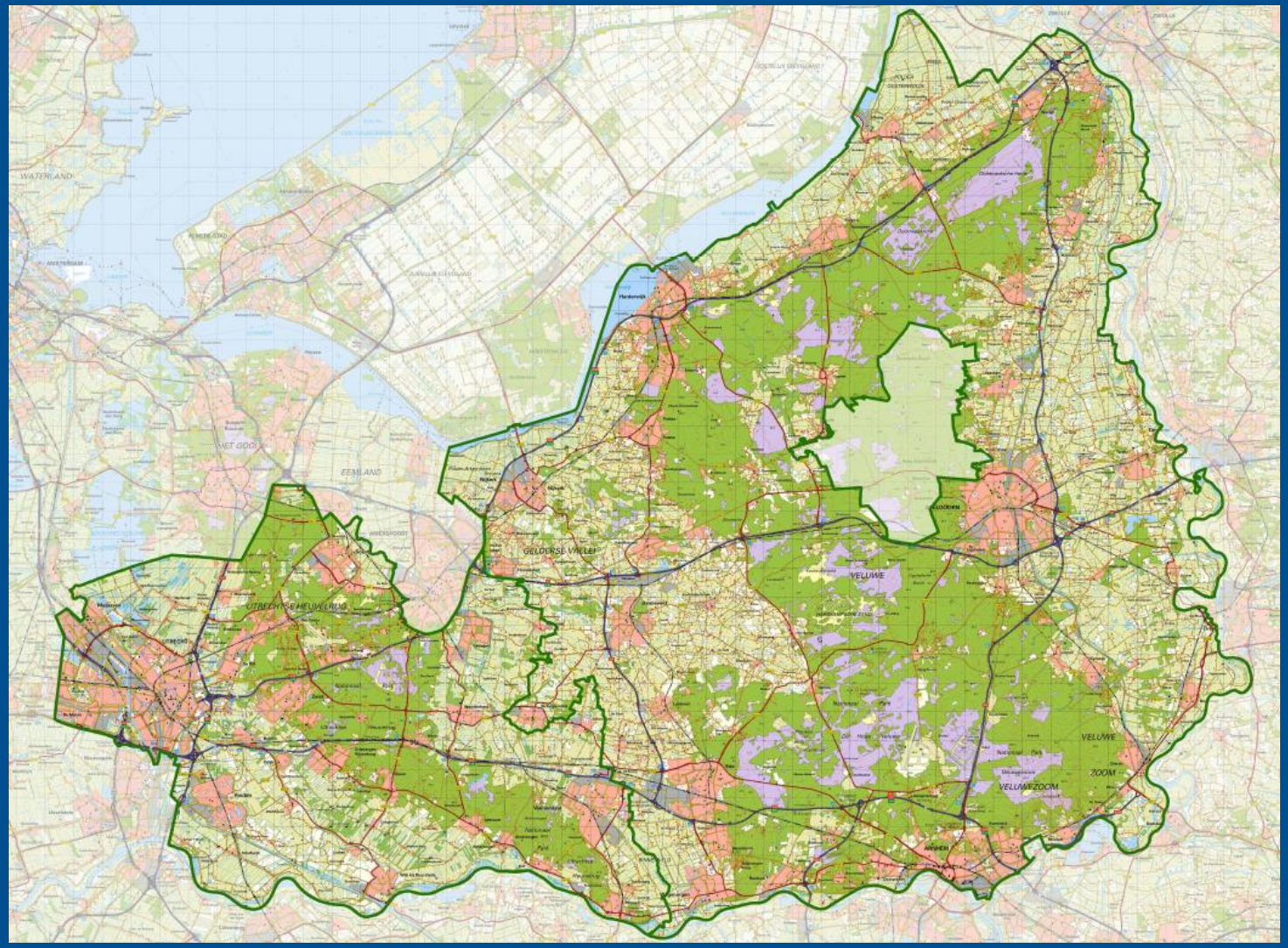

Info en Flyer

Subsidieregeling

Aanleg landschap en groen

Aanleg van landschapselementen vergoed

Via BoerenNatuur Veluwe komt dit jaar subsidiegeld beschikbaar voor aanleg en herstel van landschapselementen. De subsidie is verbonden aan het Aanvalsplan Landschap, dat moet zorgen voor 10% groene en blauwe landschapselementen in het landelijk gebied.

Woon jij als deelnemer/grondeigenaar in het buitengebied en wil je bomen langs je oprijlaan? Of heb je interesse in een poel of houtsingel? Dan is dit je kans om de kosten hiervoor vergoed te krijgen!

In deze folder lees je welke elementen nog meer in aanmerking komen voor vergoeding en wat de randvoorwaarden zijn.

boerennatuur
Veluwe

Over de regeling

Aanvalsplan Landschap

De regeling 'Aanleg landschap en groen' is een initiatief van Stichting Biodiversiteitsherstel. De stichting wil hiermee een impuls geven aan de doelen van het Aanvalsplan Landschap om 10% van het landelijk gebied in te richten voor groene en blauwe landschapselementen.

BoerenNatuur Veluwe werkt hier graag aan mee! Met het Deltaplan Biodoversiteitsherstel kunnen wij tot 100% van de aanleg van landschaps-elementen vergoeden. Hieronder vallen ook de kosten voor een plan, machines en materialen.

Voor de vergoeding wordt gerekend met normbedragen. Kosten voor natuurcompensatie of andere verplichte natuurhersteltrajecten komen niet in aanmerking. Waardedaling van de grond (verlies door verminderde productie, herplantplicht of functieverandering) kan niet worden vergoed.

De aanleg van landschapselementen moet dus passen in je huidige bedrijfsvoering en bij de wensen die er liggen voor jouw perceel.

Welke elementen komen in aanmerking?

Vanuit de regeling Aanleg landschap en groen worden de volgende elementen vergoed:

- Houtwal en houtsingel
- Elzensingel
- Knotbomen (rij)
- Lanen en hoogstamfruit
- Knip- en scheerheg
- Struweelhaag
- Struweelrand
- Solitaire boom
- Hakhoutbosje
- Bosje
- Erfbeplanting, zoals lanen
- Poel
- Natuurvriendelijke oever

Bij de aanleg van deze elementen gelden enkele aanvullende voorwaarden.

- Hakhoutbosjes en bosjes mogen na aanleg maximaal 1,5 ha zijn, inclusief de al aanwezige elementen.
- Voor poelen geldt een maximumomvang van 0,5 ha.
- Natuurvriendelijke oevers zijn minimaal 3 m en maximaal 10 m breed.
- De aanleg van elzensingels en andere elementen langs het water moet op voldoende afstand van de oever dat bladval in het water wordt voorkomen.
- Leg poelen zo aan dat deze vrij blijven van vis, en ter bevordering van amfibieën (ondiep, en voldoende afstand van overig water).

boerennatuur
Veluwe

Aanmelden voor deelnemers

- Circa 150 aanmeldingen
- Telefonisch contact
- Geschatte omvang in oppervlakte/lengte/stuk

Maken en indienen projectaanvraag

boerennatuur
Veluwe

Deelnemers bezoeken

- Bezoek op locatie
- Opstellen inrichtingsplan

- Topotijdreis
- Omgevingsloket
- Gelderse Streekgidsen

boerennatuur
Veluwe

Vergunningen

- 12 vergunningsaanvragen
- 10 verschillende gemeentes

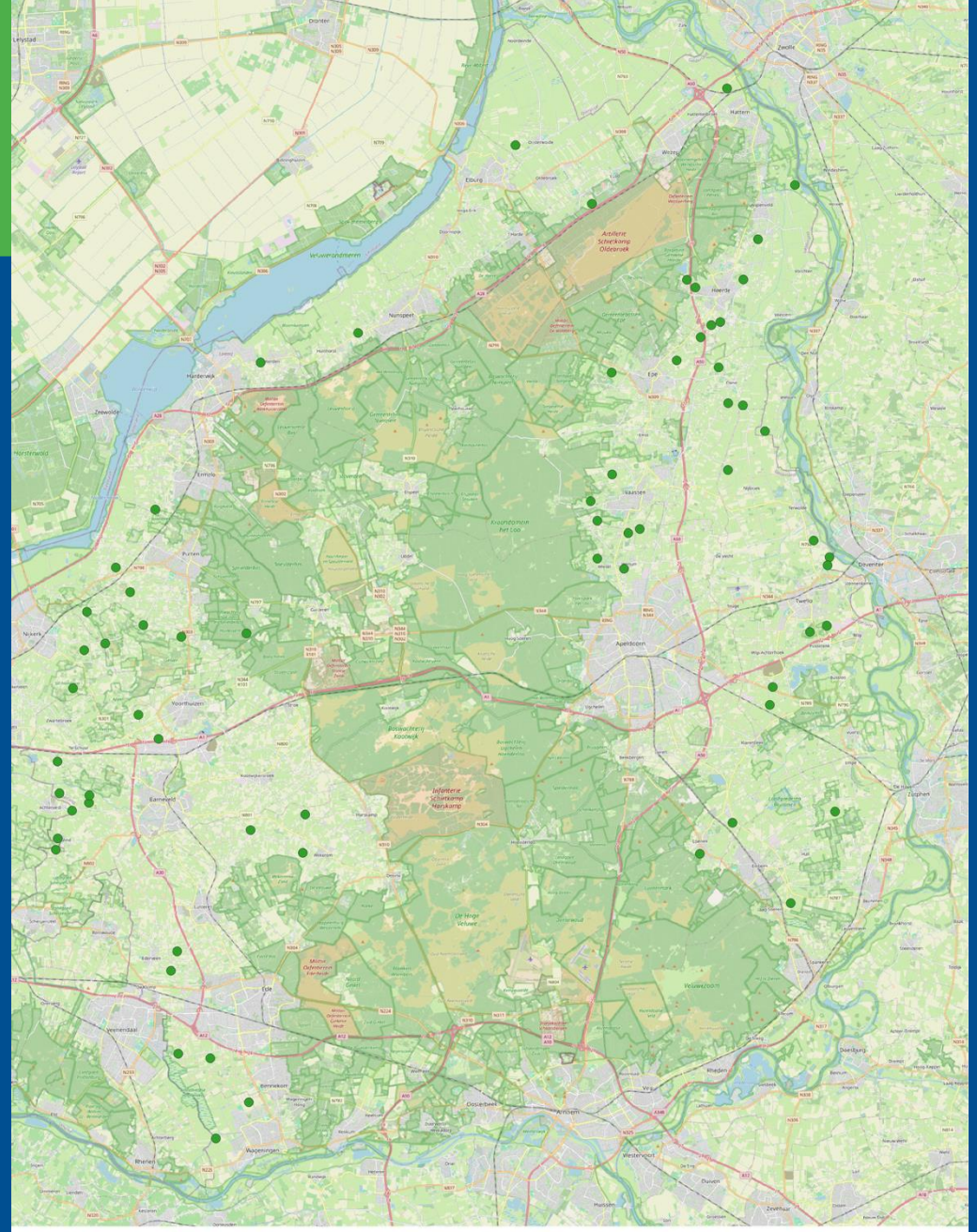

Overzichtskaart aanplant

boerennatuur
Veluwe

Uitvoering

- Uitdeeldagen plantsoen
- Begeleiding uitvoering
- Elementen opnemen in ANBL beheer
- Controleren aanleg
- Uitbetaling deelnemers

boerennatuur
Veluwe

Resultaat

- 10.825 stuks bosplantsoen voor houtsingels/houtwallen en bosjes -> 24.356 m2 oppervlak
- 20.960 stuks bosplantsoen voor hagen/heggen -> 10.480 meter lengte
- 27 poelen, totaal 8957 m2 oppervlak
- 275 hoogstamfruitbomen

Uitvoeringsgerichte aanpak

- Samenwerking: Platform GBDA
- Gebiedsgericht maatwerk
- Liever kansen benutten dan theoretische planvorming
- Ook beheer regelen
- Waardedaling grond
- Status nieuwe KLE (bestemming, kwalitatieve verplichting)
- Vergunningen: met gevoel voor praktijk

boerennatuur
Veluwe

Bedankt voor de aandacht!

boerennatuur
Veluwe

Interviews 'uit de praktijk’

Hoogheemraadschap van Rijnland – Hesper Schutte

Landschappen NL – Hank Bartelink

ASR: Biodiversity Boosters – Fadyan Pronk

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Cultuurshot

Een poëtische afsluiting van de dag - Jesse Laport

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Afsluiting & borrel

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Bedankt!

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur